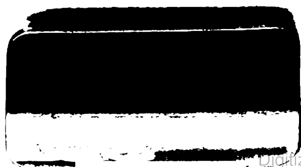

De historie van Floris ende Blancefleur

Gerrit Jacob Boekenoogen

TAYLOR INSTITUTION
DOMI NUS ILLU
MINA TIO MEA

HISTORIE VAN FLORIS ENDE BLANCEFLEUR

NEDERLANDSCHE VOLKSBOEKEN

OPNIEUW UITGEGEVEN VANWEGE DE
MAATSCHAPPIJ DER NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE
TE LEIDEN

II

HISTORIE VAN FLORIS ENDE BLANCEFLEUR

BOEKHANDEL EN DRUKKERIJ VOORHEEN E. J. BRILL
LEIDEN — 1903

DE HISTORIE VAN FLORIS ENDE BLANCEFLEUR

NAAR DEN AMSTERDAMSCHEN DRUK VAN
OT BARENTSZ. SMIENT UIT HET JAAR 1642

UITGEGEVEN DOOR

DR. G. J. BOEKENOOGEN

MET ELF AFBEELDINGEN

BOEKHANDEL EN DRUKKERIJ VOORHEEN E. J. BRILL
LEIDEN — 1903

LIBRARY

INHOUD

BLZ.

HISTORIE VAN FLORIS ENDE BLANCEFLEUR

HERDRUK VAN DEN TEKST 1

BIJLAGEN

I. HERDRUK VAN HET FRAGMENT VAN DEN OUDSTEN DRUK VAN HET VOLKSBOEK 49

II. HET UIT HET VOLKSBOEK GETROKKEN HISTORIELIED. 54

III. DE VERSCHILLENDE UITGAVEN VAN HET VOLKSBOEK 61

IV. OVERZICHT VAN DE LITTERATUUR BETREFFENDE HET VOLKSBOEK . 82

V. AANTEEKENINGEN BETREFFENDE DEN HERDRUK 85

Van Floris ẽ Blancefleur.

t'Amsterdam/Gedruckt by Ot Barentsz. Smient/1642.

PROLOGHE,

PAulus seyt dat ledicheydt is de moeder van alle quaetheyt. Om dan die te schouwen, soo heb ick (beminde leser) een kleyn schoone amoureuse historie alhier ghestelt van twee ghelieven, vol wonderlijcke avontueren, die veel meer suers dan soedts leden, eer sy haer liefde volbrengen konden. Oock stel ickse daerom, op dat de minnaers deser wereldt mercken souden, hoe veel sorgen ende tribulatien de minne den creatueren voort brenght, ende hoe vol periculen ende onghestadicheyt sy is, alsoo dat voor een vreucht duysent sorgen, voor een solaes duysent angsten, ende voor een minnelijck versamen sy duysent uren met een groot jammer dickmael verscheyden zijn, ende ten eynde de siele ter hellen leydet. Daerom ghy jonghers 't zy mannen oft vrouwen, wilt hier by geleert zijn, ende latet u ten by-spele vertrocken worden: ende wilt aenveerden de liefde ende sijne minne Godts die eeuwich dueren sal, daer ghy alleen ruste in vinden sult, ende hy sal ons bevrijden van alle plaghen der hellen. Het welcke ons allen moet jonnen onsen Salichmaker.

AMEN.

DE HISTORIE VAN FLORIS ENDE BLANCHEFLEUR.

ALsoo ons de schriften verclaren, soo vinden wy inde oude geesten [1]), dat ontrent den jare (na de gheboorte ons Heeren) ses hondert en vier en twintich was in den lande van Spagnien een ongheloovich koninck Venus geheeten, ende hadde een coninginne van der selver wet [2]). Op eenen tijdt reysde dese coninc met machte over zee in christenrijck, steden ende sloten raserende [3]) ende afwerpende, roovende ende brantstichtende de cloosters ende godshuysen, soo datmen in dertich mijlen vander zee niet en vant wooninghe noch mensch, soo hadden zijt in dry daeghen gedestrueert. De wijle hy dede laden ende ballasten zijn schepen metten roof, soo sant hy xl. mannen op de passagie daer de pelgrims passeren moesten om die te mineren [4]). Als sy dus de wegen beleydt hadden, soo saghen sy vande berghen komen pelgrims die seer moede waren, de welcke sy aenveerden ende bevochten: maer de pelgrims gaven hen alle haer goet om hun lijf te behouden. Onder dese pelgrims was oock eenen grave wt Vranckrijck, die met [hem] had zijn dochter die groot ginck van kinde, van haeren man die in eenen strijt verslaghen was. Desen grave vocht een wijle vromelijc teghen de ongheloovighe honden, maer sy hebben hem daer verslaghen, want sy te machtich waren: ende voerden zijn dochter met hen ghevangen, ende zijn soo metten coninck t'schepe ghegaen, ende met goeden spoede weder ghekeert in Spaengnien daer hy eerlijck [5]) ontfanghen werdt. Ende deylde den roof den soudenieren [6]) elck na zijnen staet. Ten lesten nam hy de kersten vrouwe

[1] Geschiedenissen [2] Geloof [3] Slechtende [4] Beleggen (of: belagen) [5] Met eere [6] Soldaten

ende schanck die zijnder coninginne die daer mede seer blijde was, want sy hem langhe om een christen vrouwe ghebeden hadde. De coninginne nam die vrouwe in haer camer ende gaf haer oorlof te houden de wet der Christenen, ende sy diende de coninginne vroech en spade seer ghetrouwelijck, ende leerde haer Francoys, soo dat sy seer in het hof bemint werdt. Ten lesten werdt de coninginne ghewaer dat sy met kinde was bevaen [1]), ende vraechde haer hoe langhe sy begort [1]) hadde gheweest, d'welck sy der coninginne seyde, ende de coninginne seyde dat sy ten selven tijden oock begonste te draghen, ende hoopten beyde t'eender tijdt te gheligghen. Als nu den tijt der natueren volcomen was, so ghelach die coninghinne van eenen schoonen jongen sone op Palmsondach, dien de heydensche meesters deden heeten Floris, ende op den selven dach ghelach de ghevanghen vrouwe van een dochter, diese doopen dede, ende gaf haer den naem Blanchefleur. Als den coninc de tijdinghe hadde dat zijn vrouwe de coninginne eenen sone ghebaert hadde, was hy seer verblijt, ende maecte groote triumphe, ende dede zijnen sone bewaren by de christen vrouwe, maer hy liet hem suyghen ende voesteren van een heydensche vrouwe. Aldus hadde dese kersten vrouwe beyde dese kinderen te bewaren ende hanteerdese seer wel, ende sy hadse beyde so lief dat sy nauwelijck en wiste welck kint sy liefste hadde, oft des conincx sone oft haer dochter, ende dese twee waren altijdt by malkanderen, ende sy kreghen malkanderen soo lief eer sy vijf jaren out waren, dat d'een vanden anderen niedt wesen en mochten, ende als sy tot haer vijf jaeren gecomen waren, zijn dese twee kinderen soo schoon ende wel gheleert gheweest in alle manieren, datmen in alle 't lant geen schoonder kinderen vant.

[1] Zwanger

HOE DE CONINCK SIJNEN SONE FLORIS TOT HEM RIEP, OM HEM TER SCHOOLEN TE SETTEN, ENDE VAN DE LIEFDE ENDE 'T SCHEYDEN VAN FLORIS ENDE BLANCHEFLEUR.

[Het tweede capittel.]

ALs den coninck bemerckte dat sijn sone Floris verstandt begonst te krijgen, so riep hy hem, ende seyde dat hy moeste ter scholen gaen, den grooten meester Garboen soude hem leeren, dies hem Floris seer bedroefde, ende wert seer weenende, segghende: Vader ick en sal niet konnen leeren lesen noch schrijven, noch eenich dinc versinnen, het en sy dat Blancefleur met my ter scholen gaen mach. Doen gheloofde [1]) hem zijnen vader dat hyse beyde ter scholen seynden soude, dies de kinderen alle beyde seer verblijt waren.

Aldus sijn dese twee samen ter scholen gheset, ende

[1] Beloofde

onderwesen malkanderen soo wel dat sy alle beyde seer expeert [1]) waren in schrijven ende lesen, ende in het Latijn te spreken, alsoo sy tot malcanderen dickwils minne-brieven schreven int Latijn, dattet andere kinderen niet en verstonden. Aldus sijn dese twe in grooter liefden te samen opghewassen. Het welck Floris vader bemerckende, sorgde dat de jonge liefde in zijnen sone stede grijpen soude, ende dachte de twee te scheyden, ende seyde tot der coninginne dat hy Blancefleur soude dooden soo hy Floris van Blancefleur niet scheyden en konde, op dat door haer doot hy een ander hoogher ende welgeborender mochte liefkrijghen. Maer de coninginne wederriet Blancefleur te dooden, op avontueren oft hy daer deur mistroostig worde, ende hem selven dooden mochte.

Ende sy dede ordineren dat hem Floris school-meester sieck maeckte, dat hy daer niet meer leeren en konde, ende daer om wilde hem zijnen vader verseynden [2]) tot Montorien in een ander schoole om te leeren, daer doen ter tijt veel edele kinderen ende schoone maeghden waren, om dat Floris zijn sone onder de schoone maechden ende jonckvrouwen soude soo lichtelijck moghen vergheten de liefde van Blancefleur: maer ten quam niet nae des conincx meyninghe, want als hy nae Montorien reysen soude, soo vraeghde Floris oft Blancefleur met hem reysen soude, waer op de coninck antwoorde dat Blancefleurs moeder sieck was, ende dat sy by haer moeder blijven moeste, want de moeder moeste haar sieck ghelaten door des conincx gebodt, ende haer dochterken by haer behouden, op dat Floris alleen soude reysen. Als Floris dese saecke verstaen hadde, was hy uyter maten droevich, ende bedreef grooten rouwe, seggende: dat hy sonder Blanchefleur nerghens wesen en

[1] Bedreven [2] Wegzenden

mochte. Als den coninck ende coninginne dit groot misbaer aen Floris sagen, so geloofden sy hem dat sy Blanchefleur nae seynden souden binnen xiiij. dagen, hopende dat hyse binnen dien vergeten soude. Doen is hy een luttel beter te vreden gheweest, ende hy nam deerlijck aen Blanchefleur oorlof, haer dickwils kussende ende omhelsende daer sy by haer moeder was, ende inde teghenwoordigheyt zijns vaders, seggende:

Adieu mijn hertelijck troost ende soet,
Adieu mijn liefste weertste bloet,
Adieu mijn alderblijtsten dach,
Adieu mijn confoort [1]), mijns lijdens boet [2]),
Adieu mijn uytvercorenste goet,
Adieu mijn liefste ooghen opslagh,
Adieu die mijn jonck herte verblijden mach,
Adieu mijns herten medecijn,
Adieu mijn alderliefste die ick oyt aensach,
Adieu het moet ghescheyden zijn.

Adieu tresoor, mijns sins behoet [3]),
Adieu rosier [4]) vol alder ootmoet [5]),
Adieu mijn eeuwelijck gheclagh [6]),
Adieu mijn troost, minnelijck goet,
Adieu die my oock sorghen doet,
Adieu voort meer in my [7]) o wach [8]),
Adieu na u, o mijn ghewrach [9]),
Adieu doet my soo grooten pijn,
Adieu die my te troosten plach,
Adieu het moet ghescheyden zijn.

[1] Troost [2] Gij die mijn lijden geneest [3] Behoedster [4] Rozenstruik
[5] Goedertierenheid [6] Oorzaak van jammer [7] Lees (?): ai my! [8] O wee!
[9] Lees (?): gevrach, d. i. u naar wie ik vraag

Adieu mijn spieghel van leden vroet,
Adieu die my versuchten doet,
Adieu in my noyt sulck verdrach [1]),
Adieu mijn hope, mijn hooghste bloet [2]),
Adieu daer alle mijn ruste op stoet [3]),
Adieu alle mijn leets ghewach [4]),
Adieu mijnen roep is nu: o wach,
Adieu ghy blijft de liefste mijn,
Adieu fonteyn mijns vreuchts geklach,
Adieu het moet ghescheyden zijn.

Princesse.

Blancefleur ghy zijt die my dit last op laeyt,
Ick hope noch te sien u schoon aenschijn,
Gedenct mijns lief die in lijden baeyt,
Al moetet nu ghescheyden zijn.

Van desen ghelate ende woorden en was zijnen vader de coninck niet wel te vreden, daerom hy Floris met veel schoone woorden, ende propere giften, met schoonen state te Montorien sandt, daer hy seer feestelijck ontfanghen wert van hertoghe Goras, ende vande vrouwe Sente ende van haerder dochter. Ende wert van vrouwe Sibille in der schoolen gheleyt, daer hy leeren soude, ende daer seer veel edele maechden waren, maer 't was al niet, want wien hy sach, oft wat hy hoorde, hem quam altoos in zijn ghepeys zijn uytvercooren Blanchefleur, alsoo dat hy dickwils seer versuchte, ende maeckte groot gheclach eer de veerthien dagen ten eynde waren.

Als nu den tijt van de xiiij. dagen volkomen was, ende Blanchefleur niet gesonden en wert, soo wert hy noch meer

[1] Lijden, smart [2] Dierbaarste wezen [3] Stond
[4] U van wie al mijn leed gewaagt

rouwich, ende sorchde dat sy doot ware, soo dat hy noch eten noch drincken, noch slapen en conde, maer wert gheheel sieck. Als dat zijnen camerlinck sach, ontboot hij 't haestelijck den coninck sijnen vader, die de coninginne tot hem

heeft geroepen, ende seyde: Vrouwe ick en weet wat raet met onsen sone. Blanchefleur moet ons kint houden in haer liefde met tooverijen, dat weet ic wel: want by niemant dan by haer en begheert hy te zijn. Nu sal ickse haestelijck doen halen, ende salse dooden, op dat hijse dan vergheten mach. Doen seyde de coninginne: Heere dat is onwijslijck gesproken, dat Blanchefleur ons kint heeft betoovert, wandt sy hem ooc wter maten bemint, want sint der tijdt dat hy te Montorien trock, en heeftse noyt blyden dach ghehadt, maer altijt in versuchten geweest ende in sware pijnen, so dat sy noch eten, noch drincken en mach. Aldus behielse Blanchefleur ten lijve [1]), segghende: Ay heere 't waer groote sonde ende schande datmen 't soeten kint

[1] In leven

dooden soude sonder recht ofte reden, maer ghy doet beter dat ghijse inde stadt van Nicheen doet voeren, ende doetse daer vercoopen, en van daer salse wel vervoert worden datmen daer niedt meer af vernemen en sal. Desen raet docht den coninck goet, ende dede tot hem comen twee rijcke coopliëden, ende seyde hen hoe dat sy te Nicheen reysen moesten, om aldaer Blanchefleur te vercoopen. D'welck de cooplieden hem beloofden te doen.

HOE DE COOPLIEDEN OORLOF NAMEN AEN DEN CONINCK, ENDE VOEREN NA NICHEEN, DAER SY BLANCHEFLEUR VERCOCHTEN, DE WELCKE WEER VERCOCHT WERDT AEN DEN ADMIRAEL [1]) VAN BABYLONIEN, DIESE IN GROOTER WEERDEN HIEL.

[Het derde capittel.]

[1] Emir, vorst

DEse cooplieden voorschreven die hebben oorlof ghenomen aen den coninck ende de coninginne, ende sy zijn t'schepe ghegaen, seylende nae de stadt Nicheen, daer doen ter tijdt veel machtighe cooplieden waeren. Nu so waren daer twee cooplieden uyt verre landen, die Blanchefleur hebben ghecocht, ende grooten schadt voor haer ghegheven, dies de verkoopers blijde waren dat sy soo goede avontuere hadden: want de cooplieden gaven voor Blanchefleur tsestich pont gouts, hondert pont silvers, hondert sindalen lakens [1]), hondert roode gebeelde [2]) fluweelen, hondert roode mantels, hondert goede peerden, ende dry hondert voghels, als valcken, havicken, ende sperwers, ende eenen kop van goude boven maten kostelijck, dat dier gelijcke niet meer gesien en was. Desen kop hadde Vulcanus gemaeckt, die daer op ghewracht had, hoe Paris des conincx sone van Troyen Helena ontschaeckte, ende hoe hare man de coninck Menelaus volchde seer verbolghen ende Agamemnon een groot heyr vergaderde, ende de Griecken Troyen beleyden, ende hoe sy met stormen de mueren beschoten, ende hoe die van Troyen van binnen hun verweerden. Ende op het decsel vanden kop stont eenen vogel so wel ghemaeckt dat hy levende scheen, ende had in zijn klauwen eenen carbonckel, die soo schoon scheen, datter geenen kelder soo doncker en was hy en souden [3]) verlichtet hebben, so datmen alle dinck daer in had mogen sien en kennen. Na dat Troyen verdestrueert was, brocht Eneas desen kop met hem uyter stadt, dien hy in Lombardien een van zijnder amijen [4]) liet. Als dese cooplieden Blanchefleur ghecocht hadden zijn sy ghereyst tot Babilonien, daer zijse den admirael presenteerden, diese so wel aen stont, dat hyse de kooplieden af cocht, ende gaffer voor

[1] Stukken sindaal (zekere Indische geweven stof) [2] Met figuren bedrukte
[3] Zou hem [4] Minnaressen

tienwerf soo veel goudts als sy swaer was van lichaem, dies de cooplieden blijde waren ende bedanckten hen vanden admirael, ende namen oorlof aen hem. Nu so mercte den admirael wel aen haer kleederen, leden, ende schoonheydt, dat sy was van edelen geslachte, so dat hy voor hem nam zijn oude gewoonte te breken, ende haer te trouwen, ende haer leven lanc tot zijn wijf te houden, ende gheen ander meer te bekennen. Ende dede haer brenghen op der maechden thoren, daerse vant xxv. maechden, der welcker Blanchefleur bevolen wert te leeren ende te troosten, want sy soude kortelinge coninginne mogen worden van alle het rijcke. Als nu Blanchefleur haer dus alleen in vremde landen in een camer vant, wert so seer suchtende ende clagende, seggende: O Floris lief wie heeft ons gescheyden? nimmermeer en sal ick uwer vergeten, want ick wel weet dat ghy, soo wel als ic, in druck sijt, want ghy my minden als u selven: ongeluck moeten sy erven die ons dit gedaen hebben, want nimmermeer en sal ick verblijden sonder u, o mijn schoonste lief. Nu wil ic swijgen van Blanchefleur ende vertellen voort vanden coninc ende der coninginne, ende de cooplieden die den coninck gaven al het groot goet dat sy voor Blanchefleur ghekreghen hadden.

HOE DAT CONINCK VENUS NA DIE WEDERKOMSTE DER COOPLIEDEN EEN KOSTELIJCK GRAF DEDE MAKEN INDEN NAME VAN BLANCHEFLEUR, ENDE VANDE GROOTE DROEFHEYT VAN FLORIS.

[Het vierde capittel.]

DE coninck was verblijt om die costelijcheden die hy voor Blanchefleur ghekregen hadde, maer de coninginne die was seer bedruckt, segghende: Heere wy behoeven wel

goeden raet wat wy best doen sullen als ons kint komt, dat hy hem selven niet en quetse ter doot. Doen dede den coninck een kostelijck graff maecken, van yvoiren, marmoren ende cristalen, ende daer op legghen eenen kostelijcken sarck, op den welcken gemaeckt waren twee rijckelijcke kinderen van goude, d'eene ghelijck Floris, ende d'andere oft het Blanchefleur zijnder amijen ware. Ende elck hadde een seer costelijcke croone op het hooft, inde croone van Floris stont eenen carbonckel die des nachts also lichtede oft dach ware. Ende daer waren ghemaeckt lange pijpen, als de wint waeyden door de pijpen, so speelden de kinderen t'samen, kusten, ende omhelsden malcanderen, ende als den wint sesseerde [1]), dan stonden die kinderen stille, ende saghen op malcanderen ende boden malcanderen de bloemen die sy in haer handen hielden, ende dat scheen of sy geleeft hadden. Om eender jonckvrouwen en was soo kostelijcken graf noyt gemaeckt, want daer waren aen ghesedt kostelijcke steenen, als saphyren, calsidonien, amatisten, thopasen, jacinten, torkoysen, jasperen, chrisolijten ende diamanten. Daer stonden oock letteren aen van gheslagen gout, geschreven aldus: In dit graf leyt Blanchefleur, die den iongheline Floris heeft ghemint met ghestadigher herten. Doen dede de coninck ghebieden elck op zijn lijf [2]), dat niemant anders en seyde, dan dat Blanchefleur doot was.

Als alle dinghen aldus gheordineert waren, soo deden sy haren soon Floris ontbieden, dies hy seer blijde was, ende quam in korter tijdt t'huys daer hy sijn vader ende moeder minnelijck groetede ende vraeghde nae zijn lief Blanchefleur ende niemandt en dorste hem die waerheydt segghen, ende terstont liep hy ter camer daer hy haer moeder vraeghde

[1] Cesseerde, stilde [2] Leven

waer dat Blanchefleur waer die hy daer liedt? Doen seyde sy: Floris my dunckt dat ghy met my gheckt. Doen seyde Floris: Ick en doen mijn lieve vrouwe, maer wiltse my haestelijck roepen. Doen seyde die vrouwe dat sy niet en wiste waer sy was, maer my is gheheeten te segghen dat sy doot is ende begraven. Doen wert Floris al heel verslaghen van dese woorden, ende viel in onmacht, dies de vrouwe seer vervaert was, ende riep met luyder stemmen dat ment al 't hof door hoorde: waerom dat den coninck met der coninginne seer haestelijck quamen gheloopen, seer bedroeft zijnde als sy haer kint saghen liggen. Naer eenen korten tijt is Floris van der onmacht becomen, ende seyde:

d' Onversienlijcke [1]) doot seer grieflijck
Heeft my ontschaeckt seer dieflijck
Blanchefleur, die my hielt staende in mijn jeught.
Noyt ooghen en loeghen op my soo lieflijck,
Noyt menschen mondt en was my soo gerieflijck,
Noyt herte en droech tot mywaers sulcken deught.
Sy was de troon mijnder sielen vreucht:
Haer byzijn, haer minnelijcke compaignie,
Docht my ter werelt de beste melodie [2]).

Och mocht ick de wrede doot bevechten,
Swaerden ende lancien soud' ick gaen rechten
Ende mijn alderliefste Blanchefleur salveren,
Die nu verbeten is met den slechten
Vander doodt, sparende heeren noch knechten,
Daer ick deerlijck om moet lamenteren.
Ick en weet wat doen oft ordineren,
Anders dan altijt klaghen en kermen,
Nacht en dagh in drucke zwermen [3]).

[1] Onverwachte [2] Vreugde, genoegen [3] Rondzwerven

't Hopen en verlangen doet elck verblijden.
Nu en hope ick niet tot allen tijden,
Mijn hope en vreught is al ghedaen,
Alderley droefheyt comt my bestrijden,
Al sie ick blijschap tis my een lijden,
My dunckt elck soude wel druck met my ontfaen.
O ongenadige doot wat hebdy bestaen?
Mijn alderliefste hebdy ghenomen,
Daerom en mach geen liever [1]) in 't herte comen.

O doot die my brenght in desen weene [2]),
Wasser in al de werelt ghene
Dan die ick hiel uyt liefden vercoren?
Soo docht u al de werelt te cleene,
Des ick my wel mach schrijven alleene
Op dees werelt ongheluckigh geboren.
Och had ick mijn goet, mijn rijc verloren
En Blancefleur behouden, die my wel bequam [3]),
Soo mocht ick seggen: Avontuere gaf en nam.

Ons vriendelijcke brieven en missijven,
Die wy malcanderen mochten schrijven,
Ick haer, sy my, aen 't herte nijpende,
Die moeten eylaes nu verlooren blijven,
Daer en sal geen vreucht meer af beclijven,
De struyc is wech eert bloeysel is rijpende,
Mijn hert is bloedige tranen sijpende
Om mijn liefste, die boven al schoon was,
Boven dry godinnen sy de croon was.

Al waert dat Venus, Iuno en Pallas
Den appel my eyschten op dit pas,

[1] Geen die ik meer bemin [2] Droefheid [3] Behaagde

Geen van haer drien en woud'icx geven,
Want de liefste die mijnen druck genas
Weet ick wel dat de schoonste was
Die oyt leefde, ende noch mach leven.
Schoonheydt, rijckheydt, ende wijsheyt verheven,
Daer elck een goddinne af was, dit is wondere,
Dat hadt mijn lief alleen besondere [1]).

O moeder van alle goden vol weerden,
Ceres die goddinne zijt vander eerden,
Met casteelen ghecroont nae u solaes,
Dat ick nu alle droefheyt moet heerden [2]),
Tfy lietty [3]) sulcken bloem in onweerden
Den wormen als spijse ende aes?
Ick roepe wrake, wachermen [4]) eylaes,
Mocht ick tegen de doot appelleeren
De goden souden my mijn lief weder consenteeren.

O Charo der schiplieden godt vailjant,
Die de sielen voert int ander lant,
Hebdy oock overgesedt mijn alderliefste schoone?
Bidt doch dat Minos haer wijse bystant
En in alle gebreken haer stae ter hant,
Dat sy niet en crijghen den loone
Van Pluto den coninck vanden helschen throone,
Want sy sonder toeven, na mijn bevroen
Moeste haer haestelijck t' schepe spoen.

Doen nam hem sijn moeder ende leyde hem ten grave, daer sy seyde dat Blanchefleur in lach, twelck hem seer schoone dochte. Ende als hy las dat Blanchefleur int graf lach, creegh hy soo grooten rouwe dat hy wel dry reysen

[1] Afzonderlijk [2] Verduren [3] Ach liet gij [4] Ach

in onmacht viel. Als hy weder becomen was, ginck hy liggen op 't graf, ende seyde: O Blanchefleur hoe hebdy my ghelaten? wy waren op eenen dagh gheboren, t'samen opghevoedt, en souden wy dan oock niet op eenen dach tsamen van deser werelt scheyden? O lacen, nu hebdy my alleen ghelaten, mijn alderliefste. O bittere doot, hoe wreet ende straf zijdy, dat ghy doet scheyden die met vreughden leven, waerom beyt ghy? Comt my ontlijven, oft ick sal my 't lijf nemen, ende alsoo varen in het bloeyende velt daer Blanchefleurs siele nu bloemkens leest. Als Floris nu sijn clachte gedaen hadde, soo hief hy hem op van den grave, ende nam uyt zijnen koker een goude griffie [1]), ende seyde: Dit dede maken Blanchefleur, ende dit gaf my mijn uytvercoren als ick lest van haer schiet, om dat [2]) ick op haer liefde dencken soude, als ick dit aensage. Nu sydy alleen mijnen troost, ghy sult my lossen uyt desen ellende daer ick in ben, ende seyde: [3])

Alle wellust, blijschap, oft hopen,
Die den amoureusen geest dede nopen [4]),
Is my ontslopen,
Gelijck den palinck den steert ontdeckt,
Als 't lichaem wilt sterven, 't lijf is open,
Sulck pinsoen [5]) komt daer in ghedropen,
Dat wert ghesopen,
'T sop oft dranck die 't herte breckt,
Waer 't lijf gestreckt, int gras gedeckt,
'Tbloet al kout, den gheest in vreden,
Dat waer den mensch die my verweckt,

[1] Schrijfstift [2] Opdat [3] Het volgende vers is zeer bedorven overgeleverd en daardoor grootendeels onverstaanbaar [4] In beweging brengen [5] Lees: puisoen, d. i. poisoen, vergif

Des onbevleckt herte en mont spreckt,
Comt doot, want al mijn vreucht is leden [1]).

Den troost van alle lieden 't helsen maect,
Blijschap boven aertsche dingen gestaect
Is my onschaeckt,
Te rechte mach ick wel misbaren,
Therte en rust niet, 't breeckt, 't waeckt,
By fantasyen ongeraect [2]), het sucht, ic raect,
Doort kermen moet elck lidt beswaren,
'T waer wel gevaren, dorst ic't verclaren
Iemant in sekerheden,
Och neen ick, cort u dagen ende jaren,
Comt druc beswaren, comt sonder sparen,
Comt doot, want al mijn vreucht is leden.

Medecijne ende rechte ghesonde [3])
Gaf my 't soet woort uyt haren monde
Tot wijle, ende stonde,
Haer aenschijn was mijn vreucht dickmael,
[Haer bysijn was mijn levens konde]
Haer minne gaf my de doode wonde [4]),
Die ten stonde wel gronde
Hem mocht wel deeren mijn misval,
Om liefs getal int aertsche dal,
Die puer mijn vijf sinnen ende leden,
Comt groot en smal, vervaert nu al,
Comt doot, want al mijn vreucht is leden.

Na dese woorden nam hy de griffie, ende soudese hem selven in zijn hert gesteken hebben, maer de coninginne

[1] Voorbij [2] Dwaze hersenschimmen [3] Gezondheid [4] Doodwond

sijn moeder wert des gewaer, ende wranc hem de griffie uyter hant ende seyde: Hoe zydy dus verdult[1]) inder minnen, dat ghy u selven dooden wilt? want ist dat ghy u selven doot, soo en meuchdy by Blanchefleur in het bloeyende paradijs niet comen maer sult moeten woonen met grooter pijnen ende smerte, daer Thisbe, Pyramus, ende meer ander sijn, die daer op malcanderen met grooter tormenten[2]) gheworpen worden, daer sy lieden malcanderen soecken om troost te hebben ende nimmermeer en sullen sy van lieve troost gewinnen. Aldus mijn lieve kint weest nu te vreden: ic weet noch sulcken conste dat ickse weder levende sal maken. Met dien is sy totten coninck haren heere ghecomen, seer versaecht ende seyde: Heere wilt uwer ontfermen over u kint, siet hier de griffie, daer hy hem selven mede soude ghedoot hebben, en hadde ickse hem niet onversiennelijck uyter hant gewrongen. Ende waert dat hy so ter doot quame (de wijl wy gheen ander kinderen meer en hebben dan hem) wy souden groote schade ende schande hebben in onse landen. Dus seght heere wat best ghedaen is? Doen seyde den coninck: Segt hem dat hy hem verblijde, want zijn amye Blanchefleur noch int leven is. Aldus is sy vanden coninck gescheyden, ende tot Floris haren sone ghecomen, ende nam hem alleen, segghende: En wilt niet meer weenen, [ick sal u de waerheydt seggen van u lief,] want sy en is in het graf niet. Ende sy dede den sarc af nemen, maer wy meynden dat ghy de liefde t'heurwaerts sout hebben vergeten, ende u sinnen aen eens conincks dochter soudet gheleyt hebben, d'welck wy liever gehadt hadden, dan dat ghy Blanchefleur te wijve sout nemen, die onedel is ende kersten. Dus soude uwen vader Blanchefleur ghedoot hebben, maer ick hielse ten leven. Doen dede hijse met

[1] Verdwaasd [2] Kwelling

twee cooplieden vercoopen in vremde rijcken, voor seer costelijcken schat. Als Floris sijn lief int graf niet en vant, was hy seer verblijdt, ende vermat hem [1]) nimmermeer te rusten hy en soude zijn lief gevonden hebben, wat hy daerom lijden soude.

Hoe Floris oorlof nam aen vader ende moeder, ende de reyse aen nam om Blanchefleur te soecken.

[Het vijfde capittel.]

ALs Floris nu alle de waerheyt ghehoort hadde, soo ginck hy na zijnen vader ende seyde: Vader u sal believen my nu oorlof te gheven, om Blanchefleur te soecken, want ick geen ruste hebben en sal, voor al eer ick haer gevonden en hebbe. Doen wert de coninck bedroeft ende vloeckte den dach inden welcken men haer vercochte, ende hadde Blanchefleur wel x. pont dierder willen wedercoopen, dan sy vercocht was, hadde hyse weder weten te crijgen. Ende

[1] Nam zich voor

seyde: Floris mijn sone blijft by my, ick sal u bestellen [1]) een schoon wijf van edelen gheslachte, die met eeren de croon dragen mach. Doen seyde Floris: Alsoo niet mijn lieve heer ende vader, daer en leeft gheen vrouwe ter werelt die ick beminne dan Blanchefleur, daerom salt u believen my oorlof te geven. Doen sprack de coninck: Dewyl ghy immers wech reysen wildt, soo sal ick u gheven al dat u van noode sal zijn, van cleederen, peerden, knechten ende gelt. Waer op Floris antwoorde: Heer vader het dunct my best dat ick reyse gelijc een coopman die coopen en vercopen wil, twaelf muylen sullen voor my gaen, de dry salmen laden met goede [2]), ander dry met gemunte penninghen, ende noch twee met goede cleederen van zijden, fluweel ende scharlaken, ende de ander vier sullen dragen bont werck, wit ende grau. Ende totten muylen suldy my doen thien byloopers, ende dan suldy my gheven twaelf schiltknechten die my bewaren, ende een van uwen drossaten, ende eenen camerlinck die seer wijs is, ende ooc de twee cooplieden die haer vercochten, want de selve best sullen weten waer syse mochten soecken. Ende ist dan dat ickse vinde, ende met schatte coopen mach, dat sal ick u ontbieden, ende dan blijdelijck wederkeeren te lande. Als Floris aldus ghesproken hadde, wert zijnen vader seer weenende, ende dede bereyden al dat hy begheerde. Ende gaf hem een tellenaer met costelijcken ghesmijde [3]) seer rijckelijck geciert. Op desen tellenaer dede hy zijnen sone sitten, ende dede hem twee vergulde sporen aendoen. Doen gaf hem zijn moeder een gouden rinc met eenen steen, daer sy wonder af seyde ende beval hem dat hy dien altoos by hem houden soude, want so lange als ghy den rinck over u hebt, soo en dorfdy niet sorghen voor beesten, voor water noch vuur, u en mach

[1] Bezorgen [2] Lees: goude [3] Met metaal versierd tuig

niet beschadighen man noch wapen, ende die desen rinck by hem heeft sal vinden dat hy soeckt in gestadicheyt [1]).

Doe nam Floris den rinck ende stackse aen zijn vinger ende bedanckte zijn moeder van soo grooter giften. Dus heeft Floris ten lesten oorlof ghenomen, daer groote droefheyt om bedreven wert, bysonder van zijn vader ende moeder, die hem met bedruckter herten dicmael kusten, want sy en meynden hem niet meer te sien, gelijct ooc gebeurde, want sy hem daer na noyt meer en sagen. Aldus vertrock Floris om Blanchefleur te soecken, ende nam voor hem haer te vinden, oft altoos in eensaemheyt te leven, ende niet weder te keeren. Ende reysde met sijn geselschap nae Nicheen, daer de cooplieden met Blanchefleur voeren, alwaer sy in corter tijt met goeder avonturen quamen, ende namen herberghe tot eenen rijcken man daer van als [2]) genoegh was tot hun behoef, soo datse daer goede ciere maeckten, maer Floris was al beswaert, peysende altoos op sijn soete lief, ende sadt aen de tafel ende adt, maer hy en wiste niet oft hy broodt oft vleesch ten monde stack, soo dattet de weerdinne ghewaer wert, ende seyde tot haren man: Heere en siet ghy niet hoe droeflijc dat desen joncheere sit, ende so dickwils versucht, sittende al in gepeysen. Al segghen sy dattet cooplieden zijn, my dunct dattet andere saken sijn die sy soecken. Ende de vrouwe seyde overluyt tot Floris: Joncheer ick heb wel ghemerckt dat ghy alle de maeltijt [lanck] hebt gegeten met swaren gepeysen, want ghy hebt seer luttel verteert ende gegheten. Ende en ghelijckt niet qualijck van wesen, zeden ende manieren, een seer schoone maget, die niet langhe geleden hier was, ende versuchte oock dicwils seer onsachte, ende sy noemde haer Blanchefleur, ende eens vermaende sy haers liefs dien sy minde, ende hiet Floris, om

[1] Met volharding [2] Van alles

den welcken sy vercocht werdt. Als Floris Blanchefleurs naem hoorde noemen, en gaf hy der vrouwen gheen antwoorde, so vol wert hem zijnen moet dat hy niet en wist wat hem was. Doen hy nu tot hem selven ghecomen was, dede hy langhen eenen schoonen vergulden cop, ende seyde totter vrouwen: Desen cop geve ick u om dat ghy my hebt geseydt de eerste nieumare van Blanchefleur, want ick niet en wiste waer ickse soecken soude, nu sal ickse volghen tot Babylonien, alwaer ghy segt datse ghetrocken is. De weerdinne bedancte Floris vander giften, ende Floris huerde een schip om na Babylonien te varen, ende bestelde alle zijn goet ende knechten daer in, ende seylden so langhe tot dat sy quamen voor een stadt geheeten Blandas. Ende als sy inde stadt gecomen waren, gingen sy ter herbergen tot eenen rijcken man aldaer sy wel getrackteert werden. Als Floris ter tafelen was gheseten, soo sat hy al en fantaseerde, peysende op zijn lief. 'T welck de weert merckende, seyde: Joncheer, waerom en maeckt ghy geen goede chiere, miscomt u yet? Maer Floris sweech stil. Doen seyde de weert tot Floris: Jonckheer ick moet u wat vertellen, om de fantazijen te verdrijven. Tis geleden eenen cleynen tijdt dat hier cooplieden waren eenen nacht, die ick meyne dat uyt Spaengnien quamen, ende brochten met hen een jonckvrouwe die u wel gelijck was, die van rouwe niet en mocht eten noch drincken, ende die by haer saten noemdense Blanchefleur. Doen seyde Floris: Heer weert weet ghy daer niet meer af te spreken [waer sy wilde reysen als sy van u schiet]? De weert seyde: Jonckheere sy trocken na Babylonien. Doen nam Floris eenen rooden scharlaken mantel, ende eenen schoonen nap, ende seyde: Heer weerdt neemt dese giften, die zijn u, ende daer suldy Blanchefleur danc af weten want sy mijn sinnen in haer bedwanck heeft.

Des de weert seer blijde was, ende seyde: Godt laet u dijn lief sonder sorghe vercrijgen. Als sy alle geten [1]) hadden, soo ginghen sy te ruste, ende des smorghens weckte Floris zijnen camerlinck, hem bevelende dat hy het ander geselschap op roepen soude, op dat sy aen treyse waren [2]). Doen gheleyde hem de weert buyten der stadt op den rechten pat, soo dat sy quamen aen een water dat hiet de Serie, daer een brugghe over lach, maer want hy peerden ende ander goet hadt, soo en mocht [3]) hy over de brugge niet. So stont aen der brugghe eenen cypressen staeck daer hinck aen eenen yvorien horen, ende soo wie den veerman hebben wilde, die blies den horen, want over het water stont een plaetse ende hiet Montfolis. So nam Floris den horen ende blies datment tot Montfolis hoorde, ende de veerlieden quamen ende laden haer veerschepen, ende den meester quam met eenen boot, ende nam Floris inden boot. Als den meester Floris aldus bedroeft sach staen, sprack hy tot hem: Joncheer waer wildy varen, ende wat soeckt ghy in dit lant. Doen seyde Floris: Ghy siet dat wy cooplieden zijn, wy souden geerne te Babilonien zijn, maer tis nu te spade om voorder te reysen, en hebdy geen plaets binnen voor my ende voor mijn gheselschap ende voor ons peerden. Doen seyde de meester: Heere ick hebbe goede herberge, maer de oorsake dat ick u aensprack, sal ick u segghen. Ten is boven een vierendeel jaers niet geleden, dat hier een jonckvrouwe met my dus over voer die u seer gelijck was, ende die lieden hietense Blanchefleur. Als Floris van haer hoorde, geliet hy hem blijder, ende seyde: Waer voer sy doen sy van u schiet? Joncheer so ick vernomen heb so bleefse te Babilonien binnen. Ende Floris geliet hem doen blijdelijck, maer hy en gaf hem niet te kennen dat hy om Blanchefleur daer was gecomen, gelijck

[1] Gegeten [2] Om weer op reis te gaan [3] Kon

hy den anderen gedaen had. Aldus is Floris met zijn gheselschap dien nacht gebleven byden man ter herbergen, ende des smorgens bereyden sy hen alle om voort te reysen. Doen vraechde Floris den weert oft hy geenen goeden vrient en hadde te Babilonien binnen, diese herbergen soude ende hem behulpich en beradich zijn soude door sijnen wille. Doen seyde de weert: Ja ick, maer eer ghy te Babilonien comen sult, zoo comdy aen een groot ende wijt water daer een brugghe over leyt, ende daer suldy vinden eenen man aende brugghe die den tol ontfangt van de gene die daer overgaen willen, dien selven man is my groot vrient, ende heeft binnen der stadt huysen ende logys daer hy u wel herberghen sal, ende neemt mijnen rinck ende gheeft hem dien tot een teecken dat ick u aen hem seynde.

HOE FLORIS MET ZIJN GHESELSCHAP BINNEN BABILONIEN QUAM, ENDE VANDEN RAET DIE HEM ZIJNEN WEERT GAF OM BLANCHEFLEUR TE CRIJGHEN.

[Het vj. capittel.]

ALdus is Floris vanden weert ghescheyden, ende is voor middach opt water ghecomen, daer hem de weert af geseyt had: ende vant den man ende gaf hem den rinck dien hy wel kende, ende Floris seyde hem soo hem de weert geseyt hadde. Ende de man dede Floris leyden metten zijnen ter herberghen tot zijnen huyse. Als Floris des anderen daechs ginck wandelen, ende sach de groote mogentheyt [1]) vanden admirael, ende de sterckheyt vander stat, wert hy half desperaet ende mistroostich, ende seyde tot hem selven: Nu ben ick daer Blanchefleur is, wat batet my nu? ick heb onwijselijc gedaen dat ic uyt mijns vaders rijc reysde, ick had wel een ander lief gecregen, tis beter dat ick wederom

1 Macht

reyse, om also my selven te salveren. Wien kenne ick hier dien ick mijn saken betrouwen derf, want wordet den admirael gheseyt, hy sal my doen vangen ende dooden. Ick weet oock wel dat om alle 't gout vanden lande den admirael Blanchefleur niet wech en sal willen laten voeren, wat soec ick dan hier? In desen gepeyse stont Floris tot dat de weert thuys quam die hem seyde: Vrient hoe staet ghy sus, miscomt u yet aender herberghen dat ick beteren mach? Neen heere, maer Godt laet my so lange leven dat ick u der eeren dancke die ghy my doet. Maer ick sorge dat ick qualijck vinden sal de ware die ick soeck, ende al waerse oock gevonden, dat ickse qualijck sal connen gecrijgen. Doen seyde den weert, laet ons gaen eten, ende nae den eten sal ick raet vinden na mijn vermogen u te helpen. Als sy nu over maeltijt saten, dede Floris eenen nap halen, ende deden vol wijns schencken, ende 't was den selven daer Blanchefleur om vercocht was, daer hy terstont aen sach hoe Paris Helena ontschaeckte. Doen wert hy seer bedroeft ende seyde in hem selven: Och oft my Godt gave dat ick soo met mijn lief Blanchefleur wech varen mochte, wat blijder dach soude my dat zijn. Met dit so liepen hem de tranen over zijn wangen, dwelck de weerdinne (Litoris genaemt) vernam, ende seyde tot haren man Daris: Heere, laet de tafel opnemen, want desen jonckheere heeft luttel geten, ende laet ons hem wat vertroosten. Als de tafel op gedaen was, seyde Daris de weert: Joncheer wilt my seggen ende openbaren sonder sorghe wat u miscomt, ende ick sal u raden ten besten dat ick mach. Ende de vrouwe sprack: Heere so my dunckt aen alle sijn manieren ende seden, die ick aen hem mercke, dat Blanchefleur die hier boven is, dat hem die bestaet, die hier in ons huys was xv. dagen lanck in grooten rouwe, ende claechde dat sy vercocht was om een

jonckheer diese minde, des sy dickwils deerlijck versuchte, ende den admirael cochtse vande cooplieden diese gecocht hadden te Nicheen, ende woechse hen thien vout met gout op. Hierom heer Daris dese schoone jonckheere moet een van tween zijn, der joncvrouwen broeder of haer lief. Doen hief Floris sijn hooft op ende wert seer blijde, ende seyde: ick ben haren broeder ende niet haer lief, wy hebben eenen vader ende een moeder, ende hy begonste in zijn tale te verkeeren [1]). Doen seyde Daris: Jonckheer behoudelijc uwer eeren, segt de waerheyt want ghy segt ende wedersegt uwe woorden: Ende ick segge inder waerheyt, zydy om haer uytgecomen, so hebdy sottelijck gedaen, want wistet den admirael, hy soude u doen dooden. Heere sprac Floris, ick sal u de waerheyt segghen: Ick ben des conincx soon van Spaengien, ende heb lange Blanchefleur ghesocht die my ghestolen was, ende sonder haer en mach ick niet leven. Aldus moet ghy my raet geven dat ickse mach vercrijgen, ick salt u weder loonen met so veel gelts als ghy begeert, want ick moetse binnen eender maent hebben, oft ick moet om haren wil sterven. Daris antwoorde: Jonckheer dat waer schade dat ghy u lijf verloort door de minne van eender vrouwen. Maer om haer te crijgen en weet ick geenen raet, want al waer de werelt versaemt, so en soudemen den admirael Blanchefleur niet nemen, want hy is so machtich dat hy C. en vijftich coningen onder zijn macht heeft, ende de stadt van Babilonien is wijt ende breet xx. mijlen, ende de mueren zijn dick ende hooch xvij. stellingen, ende zijn van sulcken stoffe gemaect datter gheen yser op en mach winnen, soo dat ooc die van binnen niemant en ontsien. Daer zijn ooc kostelijc inde mueren gemaect xxxiij. stale poorten, ende daer zijn vii. C. de grootste toren die oyt man sach.

[1] Begon zich te verspreken

De torens houden [1]) seven hondert heeren vande meeste van Babilonien, die de stadt ende de vesten bewaren, ende elck van dese baroenen ende heeren is so machtich dat hy eenen coninck niet wijcken soude, dus dunckt my dattet groote sotheyt is dat ghy bestaen hebt. Ende oock int middel van dese stad staet een costelijc hof, daer op sijn vier wooningen, ende op de vierde wooninge boven hooge woont Blanchefleur met 17. ander joncvrouwen, elck in een schoone costelijcke camer, waer van de deuren zijn van ebenhoute gemaect, dat nimmermeer en verrot, noch met vier en verbrandt, ende de vensteren zijn van welrieckenden myrrhen houte, ende de deuren zijn met goude ende lasuer verciert, ende wonderlijcke dingen staen daer aen gemaeckt, ende om datter de joncvrouwen in woonen, soo ist geheeten der jonckvrouwen toren. Int middel van desen toren staet eenen pilaer van cristale, ende daer by springt een fonteyn totter hoochster vensteren ende dan daeltse weder door conduyten [2]), ende aen deerste pilaer staet eenen graet [3]) daer de jonckvrouwen afgaen in des admiraels camer, daer hem xiiij. dagen lanck alle morgen ende alle avont twee vande joncvrouwen dienen als hy opstaet, deen hout de dwale [4]) ende d'ander geeft hem water. Den torenwachter is wter maten fel, so wie den toren genaecte, ende hem gheen goede reden en seyde waerom hy daer quame hy soude hem dooden; daer sijn noch sesthien mannen seer wreet, die de wooningen vanden thoren bewaren, die nacht noch dach en slapen. Noch is daer een wonderlijc stuck dat waerachtich is, dat ic u sal vertellen. Den admirael is gewoonlijck [5]) alle jaer een wijf te trouwen, ende ten eynde vanden jare ontbiet hy al sijn heeren princen, ende coninghen van zijnen rijcke, ende als sy al vergadert zijn, soo doet hy de

[1] Verdedigen [2] Buizen [3] Trap [4] Handdoek [5] Heeft de gewoonte

vrouwe brenghen voor hen allen, ende doet haer 't hooft afslaen van [1]) eenen ridder om datter niemandt anders by en soude slapen. Dus moet sijn vrouwe de eere becoopen met seer grooten rouwe der doot. Als dit geschiet is, so doet hy de joncvrouwen beneden comen vanden toren in eenen boomgaert, daer comen de joncvrouwen al bedruckt (want niemant en begeert de eere om coninginne te zijn, om de doot die sy verwachten na dit jaer). Schoone mueren sijn om desen boomgaert gemaeckt, van goude ende van lasuere, ende men vindt geen vruchten soo goet, oft men vinter beter alle het jaer deur in desen boomgaert. Daer wast gingevaer [2]), kaneel, gariofelsnagelen [3]), muscatenbloemen [4]), ende het isser seer genuchelijck van soeten reucke, ghesanghe ende aller lieflijcker bloemen, dat een mensche hem dunckt te wesen in d'aertsche paradijs. Int midden vanden boomgaert staet een fonteyne, daer boven eenen boom altoos ghebloeyt, daer de bloemen op staen van veelderley vruchten ende alsoo geringhe [5]) als een bloem valt, oft daer af gepluckt wort, so geringhe [5]) isser weder een andere aen gewassen. Dan gaet den admirael sitten met sijn heeren neffens den boom, ende dan moeten de joncvrouwen daer passeren elck bysonder voorby der fonteynen, ende als sy daer voorby passeren die maecht sijn so blijft het water vander fonteynen schoon ende claer, ende die mach met blijschappen keeren. Ende comt daer yemant voorby die geen maecht en is, so wert het water vander fonteynen dic ende onclaer, ende de vrouwe wert root als een bloedt. Ende dan doet den admirael de joncvrouwen weder comen onder den boom, die daer ghebloeyet staet, ende op wien dat de bloeme valt, die neemt hy voor alle d'ander dat jaer tot eenen wijve, ende doetse met eeren croonen, maer ten eynde vanden jare doet hyse

[1] Door [2] Gember [3] Kruidnagelen [4] Foelie [5] Dra

sterven. Ende isser ooc eenige vande jonckvrouwen die hy meest bemindt, daer doet hy met tooverijen de bloeme op vallen. Nu schoon jonckheer ick en weet geenen so wijs die hier toe raet gheven soude dat ghy Blanchefleur mocht ghecrijghen, want noch binnen eender maent sal den admirael sijn heeren ontbieden, om de feeste te houden van sijnder bruyloft, ende dan sullen alle de jonckvrouwen voor hem inden boomgaert comen, ende soo ick ghehoort hebbe, soo bemint hy Blanchefleur soo seer om haer schoonheyt, dat hyse trouwen sal, ende houdense zijn leven lanck voor hem, ende den admirael dunckt den dach te lanck. Och lieve heere weert seyde Floris, gheeft my raet wat ick best mach doen, oft ickse opentlijck wil eysschen, maer dan soude my den admirael verslaen, maer wat ick lijde voor haer en sal my niet pijnen [1]), soo verre als zijt vernemen mach, want ick weet wel sy en sal dan cortelijck de doot besueren, ende volgen my nae, ende dan [sal] haer ziele comen by de mijne bloemkens lesen in d'aertsche paradijs, ende daer sullen wy dan blijven onse genuchte hantieren. Doen seyde Daris: Jonckheer ick sal u geven den besten raet. Ghy sult morghen vroech op staen ende besien den thoren ende met uwe voeten meten. Dan sal den torenwachter u vragen met felle woorden, wat ghy daer te doen hebt. Dan antwoort hem soetelick, ende seght tot hem dat ghy gheerne in u lant sulcken thoren sout doen maken. Ende als hy u hooren [spreken] sal van so groote dingen sal hy kennisse met u maken, ende sal u nooden t'spelen 't schaeckspel, want hy dat gheerne speelt maer speelt niet min dan om hondert bisanten [2]), ende wint ghy soo gheeft hem zijn gelt weder metten uwen, soo lief als ghy u leven hebt. Ende comt des anderen daechs weder, ende settet twee hondert bisanten,

[1] Smarten [2] Goudstukken

ende ten derden dage vier hondert bisanten, ende ghevet hem al weder dat ghy van hem winnen sult, ende u bygeset gelt daer toe, maer uwen nap en set niet ten spele, hy salse begheeren als hijse siet, dat hy daer voor wel sou willen geven duysent marck gouts, maer en suldt hem dien niet vercoopen, noch verspelen, maer bieden hem den nap te schencken, ende dat hijse van u op vrientschap neme, ende dan sal hy by hem selven peynsen, hoe dat hy u dit geschenck sal mogen vergelden, ende dan sal hy ten lesten alle trouwe ende manschap sweren, ende helpen u alsoo uyt uwen last.

HOE FLORIS HET SCHAECKSPEL SPEELDE METTEN WACHTER ENDE HOE HY DEN WACHTER OMCOCHT, ENDE TROUWE DEDE SWEEREN, OM BY BLANCHEFLEUR TE COMEN.

[Het vij. capittel.]

ALdus is Floris na den thoren gereden, na den raet zijns weerts, dien hy seer nauwe bemerckte [1]). Niet langhe en hadde hy dien besien, oft hy en wert seer grammelijck vanden wachter toe gesproken, die hem vraechde wat hy daer soo na [2]) den thoren te doen hadde, oft hy een bespieder ware? Maer Floris gaf hem goede antwoorde, zo dat den wachter wel te vreden was, ende vraechde hem oft hy woude spelen met den schaeckspel om den tijt te corten, dat Floris consenteerde. Doen vraechde den wachter om hoe veel dat hy spelen wilde. Floris seyde om C. bisanten. Doen liet de wachter halen een yvoiren sehaeckspel: ende zy begonsten te spelen zeer subtijlijck, maer Floris want [3]) 'tspel, des de wachter toornich wert in hem selven. Doen dachte Floris op 't gene dat hem zijnen weert gheseyt had, ende gaf hem zijn gelt weder, ende zijns selfs ghelt daer

[1] Nauwkeurig beschouwde [2] Zoo dicht bij [3] Wan (d. i. won)

toe, des de wachter seer blijde was, ende bat hem dat hy des anderen daechs weder comen zoude, d'welck hem Floris gheloofde, ende zo dede hy, ende zette twee hondert bisanten ten spele, maer Floris wan ende gaft hem weder zoo hy te voren ghedaen hadt, waer af den wachter noch blijder was, ende seyde dat hy tot zijnen dienst bereet was, had hy zijnder van doen. Dit was Floris bequaem om hooren, hopende dat hy door hem eenigen troost zoude vercrijgen van Blanchefleur. Des derden daechs hebben zy weder ghespeelt daer elck stelde iiij. C. gouden bisanten maer den wachter verloort weder, waer om hy vergramt werdt om zijn groot verlies, maer Floris gaf hem zijn verloren gheldt weder, ende daer toe zijn eygen ghelt, waerom den wachter verblijt was, ende leyde hem t'zijnder herbergen ten eten. Ende Floris had met hem gebrocht zijnen costelijcken kop ende zette hem op de tafel, welcken kop de wachter zeer nauwe besach ende vraechde hem oft hy den kop by zetten wilde hy soude daer blydelijck teghen setten duysent marck gouts, maer Floris en wilde dat niet doen, ende zeyde: Op conditien oft my geviele dat ick uwer te doen hadde, ende ghy my helpen mocht, ende ick u den kop gave, zoudy my behulpich zijn? De wachter hoorende de schoone presentatie vanden kop, werdt bevangen met giericheyt, ende beloofde hem trouwe waert [1]) in sijn macht. Doe schonck hem Floris blydelijck den schoonen kop, des de wachter verblijt was, ende swoer soo wat hy van hem begeerde hy soudet geerne volbrengen. Doen vertelde hem Floris opentlijck, hoe dat hy zijn vriendinne de schoone Blanchefleur die daer boven in den toren was verwerven moeste oft de doot besterven. Den wachter dit hoorende wert seer bedroeft van zijnder beloften, ende seyde: O vrient uwen rijcdom heeft my verleyt, want onser

[1] Ware het

beyder leven sal haest (ducht ick) ge-eynt werden. Maer niet te min om uwe begeerte te volbrengen, so suldy keeren tot den derden dage in uwer herbergen, want dan ist den eersten dach van Meye, dan sal ick doen soecken de eerste bloemen die men vinden can, ende sal die Blanchefleur uwer amyen seynden, tot eender groeten, met eenen korve, ende dat met sulcker pracktijcke dat ick u daer in metten korve der schoonder Blanchefleur zeynden zal op den thoren daer zy nu is. Als Floris dit vanden wachter hoorde was hy verblijt ende is tot zijnder herbergen ghegaen. Ende de wachter dede soecken alle de bloemen diemen vinden moch[te] om die den jonckvrouwen te zeynden, ende die korven te vullen. Maer dede maecken een korf zeer properlijck, dien hy Blanchefleur senden wilde met Floris, als hy belooft hadde.

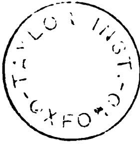
HOE FLORIS METTEN KORVE VOL BLOEMEN OP DEN THOREN GHEDRAGHEN WERT.

Het viij. capittel.

ALs nu den Meydach ghecomen was, daer Floris nae verlanghde, quam hy in root purperen gekleet, als hem den wachter geheeten [1]) hadde, om dat hy den rooden roosen ghelijcken soude, om dat die jonckvrouwen hem min soude deyren. Ende doen nam den wachter eenen korf binnen zijn camer daer dede hy Floris in sitten, ende de wachter stelde hem eenen roosenhoet op sijn hooft, ende deckte hem met bloemen, dat hem niemant en sach, ende riep doen twee stercke knapen ende seyde: Neemt den roosen ende draechtse boven voor Blanchefleurs camer, ende seght dat ic haer dese seynde, ende komt terstont weder tot my. Ende de knapen deden also, ende droegen de bloemen boven, des sy vloecten ende seyden dat sy noyt swaerder bloemen en

[1] Gelast

droegen, maer sy misten de deure van Blanchefleur ende brochtense voor Claris deure, ende seyden: Jonckvrouwe

Blanchefleur, dit presendt heeft u den torenwachter ghesonden. Doen Claris hoorde Blanchefleur noemen, so en seyde sy de knapen niet dat sy de kamer gemist hadden, maer sy loech ende danckte hen, ende ginck aenden korf, ende nam een roose die haer ghenoechde. Doen meynde Floris dattet Blanchefleur was ende spranck uyt, des de jonckvrouwe seer vervaert was, ende riep om hulpe, ende seyde: Wat roosen zijn dit, wat comt hier uyt? So dat al d'ander jonckvrouwen by haer quamen ende vraechden oft haer yet misquam? Als dit Floris hoorde, viel hy neder, ende sy decte hem metten roosen, ende 't quam terstont in haren sin, hoe dat Blanchefleur haer plach te seggen van eenen joncheere die sy minde, die uyt Spaengien was, ende dat hy haer [seer] gelijck was. Als sy hem doen sach, peysde sy dat hy haer in present gesonden was ende seyde tot den anderen

jonckvrouwen al lachende, dat een horsel uyt die bloemen quam in haer aensichte, soo dat sy vervaert wert, ende en konde haer niet onthouden sonder roepen, ende de joncvrouwen zijn al weder in haer kamers ghegaen. O peyst wat ancxt dat Floris hadde, als dit dese jonckvrouwe Claris wiste, die eens hertogen dochter van Almanien was, ende had na Blanchefleur den prijs. Maer dese twee Blanchefleur ende Claris waren groote gespelinnen, dat sy d'een den anderen altoos hunnen noodt claechden, ende sy dienden oock te gader den admirael des morgens ende des avonts, deen bracht het water, ende d'ander de dwale, ende haer cameren stonden by malcanderen, een deure hadden sy onder haer tween. Doen ginc Claris wech ende sloot haer deure, op datmen den jongelinck niet en soude melden, ende quam tot Blanchefleur, die daer sadt en suchte om haer lief met swaren gedachten, ende seyde: Blanchefleur gaet met my, ick sal u laten sien sulcken bloemen, ick weet wel ghy en saecht noydt liever bloemen dan die en zijn. Doen seyde sy: Lieve Claris ick heb in mijn herte soo veel drucx, dat ick na gheen bloemen en vrage, om dat ick soo verre van mijn lief ben, en mijn lief van my, want ghy oock wel weet dat my groote droefheydt naeckende is. Den admirael meynt my noch in deser maent te wijve te nemen, maer dat zweer ick, hy en sal [1]). Och Floris lief, dat waer groote overdaedt [2]), ende ick sal een oorsaecke soecken dat hy my haestelijck verslaen sal, mach ick hem anders niet ontgaen. Ick heb liever mijn lijf te verliesen dan Floris minne af te gaen. Ende seyde:

O verdrietelijcken tijdt alle tijden te lanck,
Allen u geclanck, is droefheyts sanck,

[1] Dat zal hij niet [2] Misdaad

Wanneer ick zijn troostelijck aenschijn blanck,
Aldus moet derven,
Ick vinde my lacen nu verslaeft, vercranckt,
Int lijden stranck [1]), sonder loon oft danc,
Des daechs hondert werven,
Ick verderve als ghebroken scherven,
Want zijn verlangen wilt my onterven,
In droefheyts kerven,
Mijn lief eerbaer,
Elck ure dunckt my seven jaer.

Al sie ick alle soudenieren
Van alle princieren [2]) steken, tornieren,
Die ontloken staendaerden ende banieren
Ter banen bringhen;
Al sie ick [solaes ende] vreucht hantieren,
Daer die bloosende wanghen, [soet als rosieren,]
Met lachende oogen goedertieren
Danssen en springhen;
Al hoor ick harpen of luyten klingen,
Tis al niet, daert hart moet verlinghen [3]),
Door Venus ghehinghen [4]),
Als uyt ghesloten voor alle dinghen,
Noyt pijne soo swaer,
Elck uyre dunckt my seven jaer.

Doe sprack Klaris, laet staen u klagen [bid ick u,] ende [door Floris minne dat ghy] comt met my sien [hoe schoon die bloeme zy]. Doen stondt Blancefleur op ende ginck die bloemen besien, ende Floris hoorde wel der tweer spreecken ende wist doen wel dat Blanchefleur daer ware, doen richte hy hem op ende spranc uyten korve metten roosen-

[1] In 't bitter lijden [2] Vorsten [3] Verlangen [4] Gehengen, wil

hoed opt hooft, ende Blancefleur wiert hem kennende, ende hy kende haer oock, ende bleven beyde stom staen van liefde, dat zy een woort niet spreken en konden, en liepen al swijghende malcander omhelsende ende kussende wel een ure lanck, ende ten laetsten wierden sy sprekende, ende Blancefleur seyde: O Klaris dit is mijn lief, mijnder zielen kracht, mijn troost, mijn toeverlaet. Doen baden zy Klaris alle beyde dat zy die minne niet en wilde scheyden noch uytbrenghen, want dan souden wy moeten sterven. Klaris antwoorde: En hebt gheen sorghe voor mijn, want ick sal u helpen waer ick kan. Van onser beyder eten ende wijn, daer sullen wy onder ons drien af leven, en altoos suldy mijn ghetrou vinden. Doen scheyden zy van Klaris ende gingen tsamen in Blancefleurs kamer sitten op haer beddeken gedect met eenen kostelijcken kleede, daer zy met malkanderen spraecken van veel avontueren die hun gheschiet waren sint dat zy malkanderen verlooren hadden. Ende Floris seyde: O lief wat heb ick door u gheleden, ick hebbe by na doot geweest. Blancefleur seyde: Sint dat ghy te Montorien waert en heb ic noyt blijde gheweest, maer altoos in druc ende ellenden. Doen kusten zy malkander van groote blijtschap, ende Floris thoonden haer den rinck metten steen die hem sijn moeder had ghegheven, ende [seyde haer] van wat grooter krachten dat hy was. Claris had groote sorghe dat haer minne soude openbaer worden, ende hadse geerne geholpen oft haer selfs hadde geweest, ende zy aten ende droncken t'samen datter die ander jonck-vrouwen niet af en wisten. Dese twee ghelieven hadden soo grooten vreucht dat zy ter werelt anders niet en begheerden dan by malkanderen te zijn, haddet hun mogen gebeuren. Maer lacy neent, want die avontuere verkeerde kortelinge haer blijschap in grooten druc. Want het gheviel eens op een mor-

ghen stondt, dat Claris sagh dattet schoon dagh was, [ende zy] wierdt vervaert ende liep tot Blancefleur en ontwecktese, ende seyde haer dattet doen laet was, ende over tijt, ende Blanchefleur seyde: Ic come, [ende] met dien viel zy weder in slape, ende Claris liep terstont ter fonteynen, ende nam water in haer becken, ende ginck al vervaert voor haren heere den admirael, meynende haer te vinden metter dwalen bereyt. Ende als den admirael Blanchefleur niet en sach, soo verwonderde hy hem, ende vraechde Claris waer dat sy waer? Doen antwoorde Claris: Heere, zy hevet al den nacht haer boecken ghelesen ende hevet voor u gebeden, dat u de goden langhe willen laten leven met eeren, ende so bleef zy noch slapen, des de admirael wel te vreden was, ende seyde: Dat is wel een goed werck, met rechte mach sy wel mijn wijf zijn. Maer des anderen daechs vroech ontspronck Claris, ende het was weder hooch op den dach ende sy riep Blanchefleur, ende hietse op staen ende zy soude om water gaen, ende Blanchefleur zeyde: Ja, maer met dien dwanck Floris haer tot hem waers ende hy omhelsdense soo lange dat zy weder in slape vielen. Ende Claris had water ghehaelt in een gouden becken, ende ginck voor by Blanchefleurs camer, ende zy riep haer noch eens, maer sy sliep zoo vast dat zijs niet en hoorde. Dus meynde Claris dat sy [voorgegaen was ende Claris meynde] selve te langhe [te] toeven, ende zy liep haestelijcken tot haren heere den admirael ende Blanchefleur en was daer niet. Des haer den admirael vraechde, waer Blanchefleur bleef. Claris antwoorde hem: Ghenade, ick ginck voor by haer camer, ende riepse, ende sy seyde sy soude voor my hier zijn. Als de admirael dit hoorde, verwonderde hy hem, ende riep sijnen camerlinck ende seyde: Gaet ende besiet waer Blanchefleur blijft, ende laetse tot my comen, ende de camerlinck en wist niet dat

Claris beneden was. So liep de camerlinck opwaert, ende quam in haer camer, die seer claer was van dierbaren [1]) steenen, ende sach een rijckelijck bedde, ende vant daer Blanchefleur by Floris ligghen, ende meynde dat[tet] Claris geweest ware, want Floris en hadde rimpe [2]) noch baert in zijn aensicht, ende daer en was geen soo schoonen jonckvrou van aensichte inne, sonder Blanchefleur als Floris was. Als de camerlinck [de twee] dus minnelijck sach ligghen slapen [omhelst], jammerde hem dat hijse soude wecken, ende keerde wederom tot zijnen heere, ende seyde: dat Blanchefleur ende Claris lagen en sliepen, soo minlijck in malcanders armen, dat hem deyrde dat hyse wecken soude. Dit hoorde Claris beneden, ende den admirael ontstack seer vreesselijck in sijn aensicht van grooten toorne, sorghende oft daer yemant met Blanchefleur verholen minne mochte plegen.

Hoe den admirael Floris ende Blanchefleur wilde doen dooden, ende hoe elck wilde voor sterven, ende hoe sy gratie vercregen.

Het ix. capittel.

DOen seyde den admirael, langet my mijn sweert, ick sal gaen besien dese jonckvrouwen, want ghy hebt ghelogghen, Claris staet hier. Ende hy ende de camerlinck gingen boven in Blanchefleurs kamer, ende daer dede den admirael de vensteren op doen, so dat den lichten dach daer in scheen. Ende ginck totten bedde met het sweert in de hant, daer hyse beyde slapende vant, ende den admirael stont doen in grooter sorgen, want hem twijfelde oft een jongelinck oft jonckvrouwe was: want Floris so schoon van aensicht was. Doen riep hy zijnen camerlinck, ende dede hen [3]) borsten

[1] Kostbare [2] Rimpel [3] Hun

ontdecken, doen sach hy dattet een man was, dies hy soo toornich was dat hy niet spreken en konde. Doen verhief

hy zijn sweert ende wildese verslaen, des sy uyt haren slaep ontsprongen, ende sagen voor hen staen den vreeselijcken heere metten blooten sweerde, doen en twijfelden hen niet sy en moesten beyde sterven, ende sagen op malcanderen bitterlijcken weenende. Doen sprack den admirael: Wie zijdy ellendich katijf [1]), ende hoe waerdy soo koen my dusdanigen leet te doen, ende by mijn lief te slapen, nu suldy hier u leven laten. Floris sprack totten admirael seer weenende: Genade heere, dese ist die my mint boven alle die nu levende zijn, ende ick haer weder: noyt en was so gestadigen minne als wy hebben. Ende Floris badt den admirael

[1] Ellendeling

dat hy hun beyde wilde laten leven, ende dat sy mochten comen voor sijn heeren ende mannen, ende datmense met vonnisse ombracht. Doen gaf den admirael respijt, ende lietse brenghen in sijn sale, daermen soude gaen dingen om haer beyder lijf.

Doen quam de feeste die elcx jaers plach te zijn dat den admirael een wijf nemen soude. So waren daer vergadert de meeste van zijnen rijcke, coninghen, hertoghen, graven, baroenen ende ander groote heeren ontallijcke vele in dese costelijcke sale. Priam van Troyen en hadde dier gheen gelijcke: sy was lanc ende breet een mijle, alle de pilaren waren van cristale. Ende daer quam den admirael sitten int hoochste, ende geboot dat elck soude swijgen, ende seyde: Ghij heeren hoort na my, ende geeft sulcken vonnisse, dat ghy daer van geen schande en vercrijget. Doen sprack den admirael: Mijn heeren hier is Blanchefleur die boven vier maenden hier niet gheweest en is ende die ick cochte met grooten schat, ende woechse op thien vout swaerder van goude als sy was van lichaem, ende hadde ghedacht om haer schoonheyt haer te nemen t'eenen wijve, ende te behouden mijn leven lanck. Ick deder my af dienen op dat ickse alle daghen soude sien, ende nu heb ickse bevonden met eenen anderen, ende soudese verslagen hebben, maer sy ontspronghen uyt haren slaep, ende hebben grootelijcken teghen my misdaen in mijn eyghen palleys. Nu mijn heeren gheeft hier af vonnisse dattet eere sy. Dus alle die daer waren wesense ter doodt, ende seyden: Heer admirael wreect uwen laster [1]) die u gedaen is. Sommighe seyden datmense soude hanghen, d'ander datmen[se] soude radebraken, dander datmense met peerden van een soude trecken, d'ander datmense verbernen soude, dander datmense int water

[1] Schande, smaad

met groote steenen soude verdrincken. Dus oordeelden sy al t'samen datmense deerlijck martelen soude.

Doen stont daer op een coninck Alphas gheheeten, ende seyde: Tis groote schande dat hier dusdanigen geroep is in't hof voor mijn heere, ende elck gheeft hier zijn vonnisse bysonder [1]). Doet wel ende latet een voor al dit vonnisse spreken, want wy hebben alle ghehoort het aenleggen [2]) van onsen heere, wy zijn ooc schuldich te hooren de antwoorde van dese twee kinderen. Daer stont by den coninck van Arabien Gayfier, die seyde: Heere dat en prijse ick niet, want hebben sy onsen heere laster ghedaen, soo ist [wel] recht dat mense doode sonder wedertale: want die eenen dief met diefte [3]) vinghe, hy en soude met recht niet te gedinge komen. Doen deedse de admirael haelen met twee sergianten diese brochten seer bedroeft, ende saghen deerlick op malkanderen. Doen sprack Floris: Heer admirael, ick weet wel dat ick sterven moet, laet doch Blancefleur leven, want de schulden zijn mijn [dus latet my ontgelden]. Heer (seyde Blancefleur) die schulden zijn mijn, want had ick in desen toorn niet gheweest, mijn lief en waerder niet ghekomen: ende het waer schande dat eens konincks soon om mijnent wille soude sterven. Doen seyde Floris: Neen heere wilt my doch verslaen, ende laet mijn amije gaen.

Sonder twijfel ghy sult beyde sterven sprack den admirael, ende ick sal u selven verslaen: ende hy nam een bloodt swaert in zijn handen. Doen quam Blancefleur voorgheloopen ende boodt haren hals. Als Floris dat sach weende hy ende quam gheloopen ende [trockse achterwaert, ende] seyde: Zy soudent my alle schande spreecken die't saghen, want ick een man ben, daerom en suldy voor my niet sterven, ende Floris reckte zijnen hals ende hiet hem slaen: hy ware bereyt.

[1] Afzonderlijk [2] Aanklacht [3] Bij het plegen van diefstal

Doen greep hem Blancefleur by zijn kleedt ende trock hem achterwaerts, ende zy liep voor hem ende reckte den hals. Dit gheduerde langhen tijdt ende elck wilde voor sterven, want sy en conden deen den anderen niet sien sterven. [Als dit alle de heeren sagen, werden sy weenende ende kregen compassie, so seer dat] de admirael [selve] compassie hadde ende weende ende lietet swaerdt uyter handt vallen. Doen waren sy alle verblijdt. Doen quam daer een hertoghe die haer leven seer begheerde, ende hy seyde in't ghemeyn: My dunct dattet best ware ende mijns heeren eere, dat hy hun beyden haer lijf gave, wat salt onsen heere helpen als hyse ghedoodt heeft, haer leven dunckt my best, ende dat Floris segge hoe hy op so vasten tooren mochte komen by zijnder amye, ende dat hy hem op een ander tijdt mach wachten. Als den admirael hoorden dat zijn heeren baden wierdt hy selve verblijt, ende seyde dat hy 't doen soude, indien dat Floris seggen wilde hoe hy daer toe ghekomen is, ende [des] niemant gewaer en wiert. Heere (seyde Floris) dat en sal ick niet segghen [wat ik daerom lijde,] ten zy dat ghy 't hem vergheeft die [er] my [toe] riedt. Doen wierdt die admirael noch veel grammer, ende seyde dat hy dat om niemants wil doen en souden, zy mosten daerom sterven. Den bisschop quam doen den admirael te voedt vallen ende bad, Heere verghevet hun alle die Floris yet behulpich hebben gheweest, u heeren begeeren dat op u, want u mach luttel baten haer doodt: ende laet Floris segghen zyn avontueren, want u heeren sal bedt [1]) bekomen [2]) te aenhooren de gheschiedenissen van Floris, dan hem te sien sterven [want sy beyde so schoon zijn van alle leden als men ergens in 't land twee vinden soude mogen]. Doen riepen die heeren al t'samen: Heere vergheeft hem de misdaet, en

[1] Beter [2] Behagen

verhoort doch uwer heeren bede. Doen liet hem den admirael seer gheerne ghesegghen, ende en wilde niet teghen haer lieden zijn, [ende] vergaf Floris en Blanchefleur haer misdaet, ende alle die gene die hem behulpelijc hadden geweest, des die twee ghelieven seer blijde waren. Ende Floris vertelde in tegenwoordigheyt van al de heeren die gheschiedenisse die hun beyde ghebeurt was vande tijdt datse geboren waren, totter tijt toe datse bevonden waren van den admirael [inden toren,] dies ȝy hun verwonderden die dat hoorden. Na dat Floris zijn sprake ghedaen had, ginck hy totten admirael, ende viel hem te voedt, ende badt hem dat hy [hem] doch Blancefleur weder gheven wilde daer hy soo veel om geleden ende gedaen hadde. Want hy seyde: Ick en soude sonder haer niet leven konnen, ick waer liever doot dan sonder haer te zijn. Nu hoort de edelheyt die de admirael bewees aen Floris. Hij nam Floris by der hant ende dede hem sitten neffens zijn zijde ende kuste hem, ende dede Blancefleur tot hem komen, ende namse oock byder hant ende seyde: Vrient hier gheve ick u de jonckvrouwe, ende beveelse u voort, ende gheve u beyde u lijf ende leven. Doen vielen zy hem [beyde] te voet, ende den admirael namse minlijck op ende hy kustese, sloegh Floris ridder naer die maniere des lants, ende gingh met Floris ende Blancefleur seer verblijdt.

Hoe den admirael Claris ende Floris Blanchefleur troude, ende hoe Floris met groote geschencken nae Spangien vertrock.

[Het leste capittel.]

ALs alle dinghen nu ten besten ghekomen waren, soo wierde groote pomperye [1]) ende feeste bereydt, want

[1] Praal

den admirael dede Claris met grooter triumphen leyden ten monstre [1]), daer hyse troude met grooter eeren, ende dedese

coninghinne kroonen voor alle zijn heeren ende ghenooten, ende wildese behouden zijn leven lanck.

Ende Blancefleur wiert oock ter selver kercken ghebracht, daerse Floris troude met groote blijschap. Ende daer wiert groote bruyloft ghehouden, ende den admirael sat in die

hooghste stede, ende by hem zijn coninghinne Claris. Ende

[1] Kathedraal

daer nae dede hy by hem sitten Floris ende Blancefleur, en daer nae die andere heeren, elck nae zijnen staet. Daer hieldt men groot hof ende blijdtschap, van tornoyen steken, singen, springhen ende van menigherley musijcken-spel, ende die feeste duerden menighen dagh.

Binnen dese feeste sijn daer ghekomen ambassaten uyt Spaengien ende seyden daer openbaerlijck voor al de heeren hoe Floris ouders doet waren, ende hoe al 't landt in tribulatie was [om sijner dolinge wille]. Als Floris de saecken hoorde, soo was hy droevigh ende badt den admirael om zijnen oorlof, 't welck den admirael niet gheerne en dede [hem gelovende grooter heer te maken dan hy t'huys zijn soude, waeraf hem Floris bedanckte]. Als den admirael sagh dat hy begheerde te vertrecken, so heeft hy hem seer rijckelijcken beschoncken met veel kostelijcke giften, ende soo veel gouts ende silvers als hy begheerde, ende soo heeft hy hem den goden bevolen. Ende soo zijn Floris ende Blanchefleur naer Spaegnien ghereyst met hunnen staedt, daer sy kortelinghen quamen met goeden spoede, daer sy seer blijdelijck met grooter triumphen ontfanghen werden van alle het volck. Ende Floris werdt coninck ghecroont in zijns vaders stede, ende Blanchefleur coninghinne. Dese twee leefden langen tijt in grooter liefden, peys ende ghenuchten. Ende Floris door de begheerte van Blanchefleur maeckte allen het volck in zijnen lande christen. Ende korts daer naer verstorf hem het lant van Hongarijen van zijnen oom die sonder hoir stierf. Ende sy gewonnen t'samen een dochter die Beerte hiet, ende was naemaels een huysvrouwe van Pippijn, die aen haer wan den grooten coninck Kaerle, alsoo sommighe historien segghen, die een deuchdelijck prince was.

FINIS.

BIJLAGEN.

I. HERDRUK VAN HET FRAGMENT VAN DEN OUDSTEN DRUK VAN HET VOLKSBOEK [1]).

[Zie blz. 37, regel 26] de gheweeſt ſi aten ende droncken tſamen datter die ander ioncfrouwen niet af en wiſten. Deſe twee gelyeuen hadden ſo groten vruecht dat ſi ter werelt anders niet en begheerden dan bi malanderen tſine haddet hem mogen dueren m(a)er laſen neent, want dye auontuere dede cortelinge verkeeren haer blijdtſcap in groten d(ru)ck Want het viel op eenen morgen ſtont dat Cla(ri)s ſach dattet ſchoen dach was ende ſi wert veruaert ende liep tot blanceflour ende ontwecese ende ſeyde haer dattet late was ende blanceflour ſeide ic come, ende met dien vielſe weder in ſlape, ende clarijs liep totter fonteynen ende ontfinck water in hair becken ende ſi ginc al veruaert voor haren heere den amirael meenende haer te vinden metter dwalen bereyt ende als die Amirael blanceflour niet en ſach gaf hem wonder ende vraechde clarijs waer ſi ware Doen ſeyde clarijs heere ſi heeft alle den nacht haer boecxkens geleſen ende heeft voor v gebeden dat v die goden lange willen laten leuen met eeren, ende ſo bleef ſi noch ſlapende, des de amirael te vreden

[1] **Het fragment is letterlijk herdrukt, met alle drukfouten, doch de afkortingen zijn opgelost. Op enkele plaatsen zijn wormsteken in het papier; de daardoor ontbrekende en gissenderwijze aangevulde letters zijn tusschen haakjes geplaatst.**

was ende ſeide dat is wel een goet werck, met rechte mach ſy wel ſijn mijn wijf Mair des anderen daechs ontſpranck claris ende het was weder late opden dach ende ſi riep blanceflour ende hietſe opſtaen, ende ſi ſoude om mater gaen ende blanceflour ſeyde ic ſta op. maer met dien ſo nam florijs zijn lief in ſinen armen ende omheldese ſo lanc datſi weder in ſlape vielen Ende clarijs had water ghehaelt in een gouden becken ende ghinck voorbi blanceflours camer ende ſi ryep haer noch eens maer ſy ſliep ſoe vaſte dat ſi dit niet hoerde.. Dus meende Claris dat ſi voren al gegaen was, ende claris meende [1]) ſelne te lange toeuen ende ſi liep haeſtelijck totten amirael ende blanceflour en was daer niet Des haer die amyrael vraechde waer blanceflour bleue Claris seyde heere genade Ic ginc voorbi haer camer ende ic riepſe ende ſi ſeide ſi soude voer mi hier ſijn Als die amirael dit hoerde verwonderde hem ſeere ende wert gram (ende) riep ſinen camerlinc ende ſeide Besiet waer blanceflour blijft ende laetſe tot mi comen. ende die camerlinc en wiſte niet dat claris beneden was So liep die camerlinc opwaerts ende quam in haer camer die ſeer claer was van dierbaren ſteenen ende ſach een rijckelijc bedde ende vant daer blanceflour bi floris liggen meende dattet claris gheweeſt ware, want Floris en hadde rimpe noch baert in ſijn aenſicht, ende daer en was gheen ioncfrouwe ſo ſchoon van aenſicht inden torn ſonder blanceflour als floris was. Als die camerlinc dye twee ſo minlijc ſach liggen ſlapen omhelſt iammerde hem dat hiſe ſoude wecken ende keerden weder tot sinen heere ende ſeyde dat blanceflour ende claris lagen ſo minlijck en ſliepen in malcanders armen dattet hem deerde dat hiſe wecken ſoude. Dit hoorde claris beneden. ende die ammirael outſtack ſeer vreeſlijc in ſijn aenſicht van torne ſorgende ofter yemant met blanceflour verholen minne mocht pleghen

Hoe de amirael floris ende blanceflour wil de doden. ende hoe elck voor den anderen wilde ſteruen. ende hoe ſi ten laetſten gracie vercregen.

[1] mēede

[Zie blz. 46, regel 28] vrouwe van Pippijn die aen haer ghewan den groten coninck [1]) karel ſo ſommige hiſtoren ſegghen, die een deuchdelijck prince was ende vercreech namaels dat eewich leuen. AMEN.

Bi mi Ian van Doeſborch.

[1] coñ

II. HET UIT HET VOLKSBOEK GETROKKEN HISTORIELIED.

Van het Historielied van Floris en Blancifleur bestaan verschillende uitgaven. Eerst is het door de liedjesdrukkers op losse vliegende blaadjes verspreid, vervolgens werd het herdrukt in liedeboekjes te midden van allerlei liederen van anderen aard.

Van zulk eene oude afzonderlijke uitgave is een exemplaar bewaard gebleven in een bundeltje bijeengevoegde historieliederen in 8° dat thans berust in de Koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage. Deze uitgave is gedrukt „t'Amsterdam, By Barent Koene, Boekdrukker en Boekverkoper, op de Lindegragt, 1776." Daar de Historie van Floris en Blansifleur slechts vier van de acht bladzijden kon vullen, heeft men er aan toegevoegd „Een Nieuw Lied, van den Agtkanten Boer." De toen nog overschietende bladzijde werd gevuld met „Een Minnaars Lied."

Dezelfde tekst, maar met het gewijzigde opschrift: „Wonderbaere Vryagie, tusschen den getrouwen Floris en de beminnenswaerdige Blanchifleur", werd nog in de 19de eeuw als los blad uitgegeven te Gent door L. van Paemel en te Antwerpen door J. Thys; het is n°. 17 der Gentsche en n°. 31 der Antwerpsche verzameling. Van de uitgave bij van Paemel schijnen verschillende drukken te bestaan.

Ik heb geen oudere uitgave van het lied kunnen vinden dan die in het liedeboek „De Haarlemse Hartjesdag of de Vermakelyke Konynenvangst" (Amsterdam, By de Erve van de Wed: G. de Groot, 1738), blz. 50—54. Op te geven in welke liedeboekjes van latere

dagteekening het ook wordt gevonden schijnt mij overbodig. Deze tekst wordt hierachter herdrukt. Wijzigingen zijn daarin alleen aangebracht wanneer in de andere drukken eene betere lezing voorkomt; derhalve zijn bedorven lezingen niet verbeterd indien de verschillende bekende drukken die gemeen hebben. In het genoemde liedeboek staat boven het historielied geen houtsnede. Daar de afbeelding in de uitgave van B. Koene niet toepasselijk is, wordt boven onzen herdruk geplaatst de houtsnede die te vinden is op het titelblad van het volksboek van Floris en Blanchefleur in de drukken der familie Van der Putte. Een kopie van dit prentje komt o. a. voor op den titel van het Historielied van Valentyn en Oursson bij B. Koene, a°. 1777, en het is dus slechts toeval dat het niet door dezen gebruikt is voor het Historielied van Floris en Blansifleur.

De zangwijze van het lied zooals die omtrent het midden der 19[de] eeuw door De Coussemaker in den omtrek van Duinkerken uit den volksmond is opgeteekend (zie diens: Chants popul. des Flamands de France, n°. 51) vindt men ook bij F. van Duyse, Het Oude Nederl. Lied, n°. 45; op blz. 254 van dit laatste werk wordt over deze melodie nader gehandeld.

Ook tegenwoordig is het lied bij het volk nog niet geheel vergeten. Het wordt thans nog in Noord-Holland door enkelen gezongen. Door vriendelijke bemiddeling van den heer W. Jz. Tuyn te Edam ontving ik ten behoeve van mijne verzameling van Noordhollandsche liederen eene lezing uit Volendam die veel overeenkomst vertoont met de melodie van De Coussemaker en die ik hieronder mededeel.

woon - de na be - ta - men Al op het hof al

van den ko - ning dan Maar zij moest kra - men Al

naar be - ta - men Zij baar-de met - ter spoed een

aar - dig meis - je zoet.

Vergelijk verder over het lied: G. Kalff, Het Lied in de Middeleeuwen 248 en Gesch. der Nederl. Letterkunde in de 16de eeuw I, 166.

Waarschijnlijk dagteekent de berijming uit de 17de eeuw, misschien echter uit het laatst der 16de.

WAARAGTIG [1]) HISTORIE-LIED, DAT GESCHIED IS TUSSCHEN EEN CHRISTEN DOGTER, EN EEN HEYDENS KONINGS-ZOON, DIE MALKANDER IN LIEFDE BEMINDEN.

Vois: Al wat men doet men kan geen &c.

EEn stuk van liefde moet ik u verhalen,
Getrokken uit een Koninklyke Stam,
Een Christen Vrouw die woonden na betamen,
Al op het Hof daar van den Konink dan,
Maar zy moest kramen,
Daar na betamen,
Zy baarde metter spoet,
Een aardig meysje zoet.

Dat dogterje wierd Blansifleur geheten,
Wierd met 'er tyd de schoonste van het Land,
Den Konink die had eenen Zoon wilt weten,
Hy wasten op in wysheid en verstand,

[1] Waaragtige

Hy deed haar presentatie,
En Caressatie [1]),
En dat zonder getreur,
Aan zyn lief Blansifleur.

De Prins zyn Moeder die begon te merken,
Als dat Floris beminde Blansifleur,
Sprak tot den Koning Man wilt hier in werken,
Eer dat zy raken beyde in 't getreur,
Legt Blansifleur ter schoole,
Eer dat zy doolen,
Dan zal de liefde straf,
Wel van haar trekken af.

Wel Edele Vrouw gy hebt dat wel bevolen,
Men zal dan Blansifleur besteden gaan,
Leggen haar ten huyze daar op hoger scholen,
Dan zal de liefde uyt haar zinnen slaan,
Men zal Floris geven,
Daar tot zyn leven,
Een Edele Princes,
Die dient hem alderbest.

Als Blansifleur ter scholen was gelegen,
Men maakte Floris wys dat zy was ziek,
Men zag zyn leden schudden ende beven,
Och! och! de min dryft my tot zwaar Coliek,
Kom dood verheven,
Rukt myn uit 't leven,
Al van de werelt af,
Zo in het duyster graf.

Men heeft aan Floris eenen Brief geschreven,
Als dat zyn schoonste Blansifleur was dood,

[1] Caresatie

Och och! myn hert moet schudden ende beven,
Hy riep ô dood! kom helpt my uyt de nood,
Met duysent werve,
Nu moet ik sterven,
Myn hert is vol getreur,
Om myn lief Blansifleur.

Men ging die schoone Blansifleur begraven,
Men liet toen Floris bidden agter 't Lyk,
Met so veel Princen Vorsten ende Grave,
Elk quam daar met een grooten Rouw habyt,
Met groote eere,
Om dees maget teere,
Te drage met getreur,
In 't graf dees Blansifleur.

Als Blansifleur ter Aarden was gedragen,
Maakten Floris eene groote Rouw,
Daar leit de glans de fleur van myn verslagen,
Daar leit de bloem de Parel van myn trouw,
Och och! wat plage,
Wie zal ik het klage,
De schoonste van het land,
Die leyt nu in het zant.

Doen gink Floris van de Zark af loope,
Dogt in zyn hert het is maar valsigheid,
Floris zyn vader ging Blansifleur verkopen,
Al aan den Turksen Keyser heel subyt,
Aan drie Kooplieden,
Men zal 't u bedieden,
Voor veel Goudmale schoon,
Verkogt men haar Persoon.

Zo wiert dees Dogter over Zee gezonden,
Na Constantinopolen die schoone Stad,

Daar wierd geen schoonder Maagd [op aard] gevonden,
Waar in den Keyser groot behagen had,
Zy wierd ontfangen,
Met groot verlangen,
Van zo veel Maagden schoon,
By Keyser en by Kroon.

Floris nam Oorlof van zynen Vader,
Om t'agterhalen zyn Lief Blansifleur,
Met zo veel geld en schat en goude maalen,
Want hy wou blyven haren Serviteur,
Muyl-esel Kameelen,
Goud Peerlen Juweelen,
Die nam hy mee op reis,
Om de zaak te worden wys.

Toen is hy by den Keyser daar gekomen,
Al aan 't Kasteel daar zyn beminde was,
Dit heeft hy al door trouwen min vernomen,
En sprak aldaar den voogt der Toren ras,
Toornwagter verheven,
Ik zal uw geven,
Al voor myn liefste schat,
Een schoone goude nap.

De Toornwagter het goud zeer wel behaegden,
Hy seyde Prins komt set u hier wat neer,
'k Sal morgen vroeg met krieken van den dage,
Wagen myn leven voor u Lief myn Heer,
Dan zulle wy publyke,
Die Toren bekyke,
Alwaar u schone bruid,
Zal leggen 't venster uyt.

Blansifleur zag Floris vol [van] waarde,
Subitelyk [1]) daar voor den Toren staan,

[1] Subtielyk

Zy liet een brief neervallen op der aarde,
Dat men hem in een mand zou leggen gaan,
Men haalt Floris vrome,
In een mand met bloeme,
Zy trokken hem zeer kloek,
Al aan die Toren op.

Hy nam toen Blansifleur in bey zyn ermen,
En kusten dikwils voor haar roode mond,
Hy zey myn waarde lief ik zal u beschermen,
Gy maakt het binnenst van myn Ziel gesont,
Zy gingen rusten,
Beide met lusten,
Tot s'morgens scheen den dag,
Hoort men een droef geklag.

Den Turksen Keyser heeft het haast vernome,
En quam met een blank zwaart al in zyn hand,
Quam lopen op haar Slaapkamer boven,
Daar zy nog sliepen op het Ledikant,
En vond haar beyde,
Wou haar doorsnyde,
Zy riepen Edel Heer,
Vergeeft ons dese keer.

Hy liet haar beyde toen gevangen nemen,
En hy liet maken daar een Treur-Toneel,
Zo dat Floris daar voor zyn Lief sou sterven,
En door beuls handen daar zou zyn ontleet,
Blansifleur quam lopen,
Heeft luyde geroepen,
Laat myn sterven de dood,
Voor Floris liefde groot.

Men sag de groote liefde van haar beyde,
Een yder kreeg aldaar meedogentheid,

Heer Keyser wilt dog dese liefd' niet scheiden,
Geeft haar pardon met grote eerbiedigheid,
Wilt haar vergeven,
Schenkt haar het leven,
En vergunt haar de trou,
Tot Echte Man en vrou.

Den Keyser heeft haar doen pardon gegeven,
En liet haar trouwen samen in de kerk,
Dat Floris met zyn Blansifleur sou leven,
In vrolykheid al tot een Zalig werk,
Speelt op bas Fiolen,
Wilt geen snaren schromen,
En maakt een soet geluit,
Voor Floris met zyn Bruid.

III. DE VERSCHILLENDE UITGAVEN VAN HET VOLKSBOEK.

I. BIBLIOGRAPHIE.

A. Antwerpen, Jan van Doesborch, z. j. (tusschen 1508 en 1528).

Van dezen druk zijn slechts twee bladen aan een stuk, namelijk het eerste en laatste blad van het 5de katern, bewaard gebleven; zij waren indertijd het eigendom van Dr. F. A. Snellaert en berusten thans in de Universiteits-bibliotheek te Gent.

Uit dit fragment kan opgemaakt worden dat de uitgave was in 4° en bevatte 20 ongepagineerde bladen met 30 regels. Signatuur **A**—**E**. Gothische letter. Geen custoden. F° [E iv] r° **vrouwe vā Pippijn die aen haer ghemman den gro** || *enz.; daaronder:* **Bi mi Jan van Does=borch.** || [*Houtsnede: Floris aan Blanceflour eene roos aanbiedende.*] [E iv] v° *Drukkersmerk van Jan van Doesborch* (zie de beschrijving in Tijdschr. voor Nederl. Taal- en Letterkunde XV, 278).

Het fragment is hiervoren herdrukt als Bijlage I (zie blz. 49).

B. Amsterdam, Ot Barentsz. Smient, 1642.

Van Floris || **ē̄n Blancefleūr.** || [*Houtsnede: Floris en Blancefleur staande bij een kasteel.*] || **t' Amsterdam / Gedruckt by Ot Barentsz. Smient** / 1642. ||

De beide eerste regels zijn in hout gesneden en rood gedrukt.

In 4°, 12 bladen, ongepagineerd; merkletters **A ij**—**C iiij.** In twee kolommen van hoogstens 48 regels. Gothische letter. Custoden.

F° [A j] r° titelblad, v° [*Ornament.*] **Prologhe,** A ij r° **De Historie van Floris ende || Blanchefleur. || A Lsoo ons de Schriften verclaren/** || *enz.* C iiij v° *a* **seer rijckelijcken beschoncken met veel** || *enz.; onderaan:* **FINIS.** || [*Sluitstuk.*]

Dertien verschillende houtsneden, waarvan waarschijnlijk alleen die van den titel voor dit volksboek gesneden is.

Een exemplaar berust in de Stadsbibliotheek te Bremen. Deze druk ligt ten grondslag aan onzen herdruk.

C. Antwerpen, Martinus Verhulst, z. j. (omstreeks 1660).

Een ſchoone hiſtorie || **Van Floris || eñ blãcefl. || De welcke na vatse langhe ghescreyden waren/ || ende veel perijckelen gheleden hadden/ || noch tot houwelijcken Staete quamen.** || [*Houtsnede: Het huwelijk van Floris en Blancefleur.*] || t' ANTVVERPEN, || **By Martinus Verhulst/ op de hoeck vãt Meulegat/ inde Croõ** ||

De **V** van den 2den regel heeft dubbele grootte en staat dus half voor den 3den regel.

In 4°, 12 bladen, ongepagineerd, merkletters **A** 2 — **C** 3 [**C** 4]. In twee kolommen. Gothische letter.

Drie verschillende kleine houtsneden in den tekst.

Een exemplaar bevond zich in de boekerij van C. P. Serrure; zie den verkoopingscatalogus (1872—1873) II, n°. 3067. Het is bij de veiling der bibliotheek verkocht aan den antiquaar P. Kockx te Antwerpen, die het wederom heeft overgedaan aan de firma Albert Cohn te Berlijn. Daar deze firma opgeheven is en de opvolgers verklaarden geen inlichting omtrent het boek te kunnen verschaffen, is het mij niet gelukt te ontdekken waar het zich tegenwoordig bevindt.

De beschrijving dank ik aan Dr. F. van der Haeghen te Gent.

D. Amsterdam, 1682.

(Hiſtorie) Van de Minnende Flores en Blanchefleur, *Amſt.* 1682.

Aldus vermeld als n°. 5 van een bundel „Hiſtorien" in: Naamlyst Van een uitmuntende fraaije verzameling van gebonden Tooneelspelen (van Dr. Leempoel). Verkocht te Rotterdam, 22 April 1772 door J. Burgvliet en R. Arrenberg. Blz. 64, n°. 406.

Van dezen druk heb ik geen exemplaar kunnen opsporen. Daar de titel afwijkt van die van **B** zal 1682 wel geen drukfout zijn voor 1642.

E. Dordrecht, Symon Onder de Linde, 1686.

DE || Historie || VAN || FLORIS en BLANCHEFLEUR, || **De welcke na vatse lange gescheyden || waren / ende veel perijckelen geleden hadden / noch || tot den Houwelijcken Staet quamen.** || [*Houtsnede: Een heer bij eene waarzegster, zittende voor een hollen boom waarin twee uilen, met een opengeslagen boek op den schoot.*] || TE DORDRECHT, || [*Dwarsstreep.*] || **Gedruckt by** Symon Onder de Linde, **Boeckverkooper / woonende || aen de Visch-marckt / in de Gekroonde Druckerye.** 1686. ||

In 4°, 12 bladen, ongepagineerd, merkletters **A** 2 — **C** 3 [**C** 4]. In twee kolommen van hoogstens 45 regels. Gothische letter (behalve in de Prologe en de aanduiding: Het tweede Capittel. Het derde Capittel. enz.). Custoden. F° [A 1] r° titelblad, v° PROLOGE. A 2 r° **De Historie** || VAN || FLORIS en BLANCHEFLEUR || **ALsoo ons de Schrif- ten ver-** || *enz.* F° [C 4] v° *a* **hem te voete / ende badt hem dat hy hem** || *enz.; onderaan:* FINIS.

Vijf verschillende, niet voor het volksboek vervaardigde houtsneden, waarvan er een wordt herhaald.

Een exemplaar van dezen druk berust in de boekerij van het Friesch Genootschap te Leeuwarden. Het is afkomstig uit de bibliotheek-Van Sminia te Bergum.

F. Amsterdam, Isaak van der Putte, z. j. (begin der 18de eeuw).

DE HISTORIE || VAN || FLORIS en BLANCHEFLEUR. || **Die welke na vatse lange Gescheyden waren / || Ende veele Perijkelen geleden hadden / noch tot den || Houwelijken Staet quamen.** || Seer Playsant en Vermakelyk om te Leezen. || [*Houtsnede: Een wandelend paar.*] || t' AMSTERDAM; || [*Dwarsstreep.*] || **By** ISAAK vander PUTTE, **Papier en Boeck- verkooper / || op 't Water / in de Loots-Man.** ||

In 4°, 24 genummerde bladzijden, merkletters **A** 2 — **C** 3 [**C** 4]. In twee kolommen van hoogstens 45 regels. Gothische letter (behalve

in de Prologe en de opschriften der hoofdstukken). Custoden. Blz. 1 titelblad. 2 PROLOGE. 3 [*Ornament.*] || DE HISTORIE van || FLORIS en BLANCHEFLEUR. || ALsoo ons || *enz.* 24*a* Feeste bereyt: want den Admirael dede || *enz.; onderaan:* EYNDE. || [*Sluitstuk.*] || t'AMSTERDAM; || [*Dwarsstreep.*] || Gedruckt by ABRAHAM vander PUTTE, || op 't Water / in de Loots-Man. || *Boven alle bladzijden:* De Hiſtorie van Floris en Blanchefleur. ||

Zeven verschillende houtsneden, die niet in dit volksboek thuisbehooren.

Een exemplaar berust in de Universiteits-bibliotheek te Gent; het heeft vroeger toebehoord aan Dr. F. A. Snellaert.

G. Amsterdam, Erven van de Wed. Gysbert de Groot en Antonie van Dam, 1718.

DE || HISTORIE || VAN || Floris en Blanchefleur / || Dewelke na datse lange geschejden waren/ ende vee- || le perykelen geleeden hadden/ die noch tot || den Houwelyken staat quamen. || Seer plai- sant ende vermaeklyk om te leesen. || [*Houtsnede: Een jongeling in een zeehaven afscheid nemende van een oud man in oostersche kleedij.*] || t' AMSTERDAM, || By de Erven van de Wed. Gysbert de Groot/ en Antonie van Dam/ Boekver- || koopers op de Nieuwendyk / in de groote Bybel/ Anno 1718. ||

In 4°, 12 bladen, ongepagineerd, merkletters A 2 — C 2 [C 4]. In twee kolommen van hoogstens 45 regels. Gothische letter (behalve in de Prologe en de aanduiding: Het twede Capittel. Het derde Capittel. enz.). Custoden. F° [A 1] r° titelblad, v° PROLOGE. A 2 r° [*Ornament.*] || De Hiſtorie van || FLORIS en BLANCHEFLEUR. || ALsoo ons de Oude Schriften || *enz.* F° [C 4] v° *a* van Blanchefleur weder gede wilde / daer || *enz.; onderaan:* EYNDE.

Vier verschillende houtsneden, die niet in dit volksboek thuisbehooren.

Een exemplaar berust in de Bibliothèque Nationale te Parijs. Het heeft vroeger toebehoord aan de firma Fred. Muller & Cie te Amsterdam.

De beschrijving dank ik aan den heer G. Busken Huet te Parijs.

H. Amsterdam, 1720.

Historie van Floris en Blanchefleur. Amst. 1720. 4°.

Aldus vermeld in de aanteekeningen van den boekhandelaar J. C. Sartorius te Amsterdam (in de eerste helft der 19[de] eeuw) betreffende door hem geziene of vermeld gevondene boeken; welke aanteekeningen thans berusten in de Universiteits-bibliotheek te Gent.

Van dezen druk heb ik geen exemplaar kunnen opsporen.

I. Amsterdam, Erve van Gijsbert de Groot, z. j.

DE || HISTORIE || VAN || **Floris en Blanchefleur / || Dewelke na vatse lange geschreyden wa- || ren / ende veele perykelen geleeden hab- || ben / tot den Houwelyke staat quamen.** || Seer plaisant ende vermaakelyk om te leesen. || [*Houtsnede: Een driekoppige draak met de pauselijke tiara op den middelsten kop, naar rechts gaande en gevolgd door eene schare van speerruiters met de vanen van den Paus, het Duitsche Rijk en den Bourgondischen Kreits; op den achtergrond eene ommuurde stad en boven den draak de Paus en de Keizer (?) voor een brandstapel (?).*] || t' AMSTERDAM, **By de** Erve **van** Gysbert de Groot, **Boekverkoper** || **op den Nieuwendyk / in de groote Bybel.** ||

In 4°, 12 bladen, ongepagineerd, merkletters **A** 2 — **C** 2 [**C** 4]. In twee kolommen van hoogstens 45 regels. Gothische letter (behalve in de Prologie en de aanduiding: Het twede Capittel. Het derde Capittel. enz.). Custoden. F° [A 1] r° titelblad, v° PROLOGIE. A 2 r° [*Houtsnede.*] || De Historie van || FLORIS en BLANCHEFLEUR. || **ALso ons de Oude Schriften ver-** || *enz.* F° [C 4] v° *a* **van Blanchefleur weder gede wilde / vaar** || *enz.; onderaan:* **EYNDE.**

Vijf verschillende houtsneden, waarvan er een herhaald wordt en die niet in dit volksboek thuisbehooren.

Een exemplaar is in bezit van Dr. K. O. Meinsma te Zutphen.

J. Utrecht, Robartus Oudemeijer, 1750.

DE || HISTORIE || VAN || **Floris en Blanchefleur / || Dewelke na vatse lange geschreyden waren / ende || veele perykelen geleeden hab- ben / tot den || Houwelyken staat quamen.** || Seer playsant ende vermakelyk om te leesen. || [*Houtsnede: Een minnend paar; de man links speelt op de luit, de vrouw rechts houdt een takje in de rechterhand.*

Aan weerszijden ter aanvulling een ornament.] || t' UTRECHT. || [*Dwarsstreep.*] || By ROBARTUS OUDEMEIJER, Boekdrukker en Boekver- || kooper by 't Stadhuys/ 1750. ||

In 4°, 12 bladen, ongepagineerd, merkletters A 2 — C 2 [C 4]. In twee kolommen van hoogstens 45 regels. Gothische letter (ook in de opschriften der hoofdstukken; alleen de Prologie en de aanduiding: Dat eerfte Capittel. Het tweede Capittel. enz. in Romeinsche letters). Custoden. F° [A 1] r° titelblad, v° PROLOGIE. A 2 r° [*Ornament.*] || De HISTORIE || VAN || FLORIS en BLANCHEFLEUR. || Dat eerfte Capittel. || ALso ons de Oude Schriften || *enz.* F° [C 4] v° *a* van Blanchefleur weder gede wilde/ daer || *enz.; onderaan:* EYNDE.

Vijf verschillende houtsneden, waarvan er geen (behalve misschien die op den titel) voor het volksboek gesneden is. Het titelblad is afgebeeld in Ten Brink, Gesch. der Nederl. Letterkunde, blz. 117.

Een exemplaar van dezen druk bezit de Heer J. H. W. Unger te Rotterdam. Het heeft vroeger toebehoord aan de firma Fred. Muller & C[ie] te Amsterdam.

K. Amsterdam, Johannes Kannewet, 1756.

DE || HISTORIE || VAN || FLORIS EN BLANCHEFLEUR. || Dewelke na datze lange gescheyden waren / ende || veele perykelen geleden hadden / tot den || Houwelyken Staat kwamen. || Zeer playzant ende vermakelyk om te leezen. || [*Houtsnede, samengesteld uit twee niet bij elkaar behoorende stukken: links eene herderin van achter gezien en eene opkomende zon; rechts een afgesneden houtblokje, voorstellende een Romeinsch soldaat met getrokken zwaard. Aan weerszijden ter aanvulling een ornament.*] || Te AMSTERDAM, || [*Dwarsstreep.*] || By JOHANNES KANNEWET, Boekverkoper in de Nes/ || in de gekroonde Jugte Bybel/ 1756. ||

In 4°, 12 bladen, ongepagineerd, merkletters A 2 — C 3 [C 4]. In twee kolommen van hoogstens 45 regels. Gothische letter (behalve in de Prologie en de opschriften der hoofdstukken). Custoden. F° [A 1] r° titelblad, v° PROLOGIE. A 2 r° [*Ornament.*] || DE || HISTORIE || VAN || FLORIS EN BLANCHEFLEUR. || Dat eerfte Capittel. || ALzo ons de Oude Schrif- || *enz.* F° [C 4] v° *a* van Blanchefleur weder gede wilde/ daar || *enz.; onderaan:* EYNDE.

Vijf verschillende houtsneden, waarvan geen enkele voor het volksboek gesneden is.

Een exemplaar berust in de bibliotheek van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden.

L. Amsterdam, Hendrik van der Putte, 1765.

DE || HISTORIE || VAN || Floris en Blanchefleur / || Dewelke na datse lange gescheyden waren / ende || veele perykkelen geleeden hadden / tot den || Houwelyken staat kwamen. || Zeer plaisant ende vermakelyk om te leezen. || [*Houtsnede als in* F.] || 't AMSTERDAM, || [*Dwarsstreep.*] || By HENDRIK vander PUTTE, Boekdrukker / Boek- || en Papier verkooper / op 't Water / in de Loots-man. 1765. ||

In 4°, 24 genummerde bladzijden, merkletters A 2 — C 3 [C 4]. In twee kolommen van hoogstens 45 regels. Gothische letter (behalve in de Prologe en de opschriften der hoofdstukken). Custoden. Blz. [1] titelblad. [2] PROLOGE. 3 [*Ornament.*] || DE HISTORIE || VAN || FLORIS en BLANCHEFLEUR. || ALsoo ons de oude Schrif- || *enz.* 24*a* Feeste bereyt: want den Admirael dede || *enz.; onderaan:* EYNDE. || [*Sluitstuk: bloemvaas.*] || *Boven alle bladzijden:* De Hiftorie van || Floris en Blanchefleur.

Zeven verschillende houtsneden, die niet in dit volksboek thuisbehooren.

Een exemplaar is in bezit van de firma Frederik Muller & Cie te Amsterdam.

M. Dordrecht, Adriaan Walpot, 1770.

De Historie van || FLORIS || En || BLANCEFLEUR. || Die welke na datze lange gescheyden waren / ende || veel Perykelen geleden hadden / noch tot || den Houwelyken Staet kwamen. || Zeer playzant en vermakelyk om te leezen. || Den laatsten Druk. || [*Vignet: Mand met bloemen.*] || Te DORDRECHT, || Gedrukt by ADRIAAN WALPOT, Boek- en Konstverkooper over het || Stadhuys / 1770. ||

In 4°, 24 genummerde bladzijden, merkletters A 2 — C 3 [C 4]. In twee kolommen van hoogstens 44 regels. Gothische letter (behalve in de Prologe en de opschriften der hoofdstukken). Custoden. Blz. [1]

titelblad. [2] PROLOGE. 3 [*Ornament.*] || De Historie van || FLORIS en BLANCEFLEUR. || ALzo ons de Schriften Verklaren so || *enz.* 24*a* seide: Vriend hier geve ik u de Jong= || *enz.; onderaan:* EYNDE. *Boven alle bladzijden:* De Hiftorie van Floris en Blancefleur.

Behalve de figuur op den titel acht verschillende houtsneden, die niet in dit volksboek thuisbehooren.

Een exemplaar berust in de Koninklijke Bibliotheek te Berlijn.

Door Graesse, Trésor de livres rares et précieux II, 599 wordt melding gemaakt van een druk te „Dordrecht s(ans) d(ate) in-4° (1 1/6 th. Brentano.)". De tegenwoordige verblijfplaats van dit exemplaar, indien het een ander is dan het Berlijnsche, is mij niet bekend.

N. Amsterdam, Barent Koene, 1773.

DE || HISTORIE, || VAN || FLORIS EN BLANCEFLEUR; || Dewelke na datze lange gefcheiden waaren, ende || veele perykelen geleeden hadden, tot den || Houwelyken ftaat kwaamen. || *Zeer Plaizant ende Vermaakelyk om te Leezen.* || [*Houtsnede: Een dansende boer en boerin; hij met een stoop onder den linkerarm en een kroes in de rechterhand. Op den voorgrond links een hond; op den achtergrond eene tafel waarop drie vrouwen zitten, daarachter een koopman en drie mannen.*] || t'AMSTELDAM, || [*Dwarsstreep.*] || By BARENT KOENE, Boekdrukker/ op de Lindegragt/ 1773. ||

In 4°, 12 bladen, ongepagineerd, merkletters A 2 — C 3 [C 4]. In twee kolommen van hoogstens 46 regels. Gothische letter (behalve in de Prologie, de opschriften der hoofdstukken en de versregels). Custoden. F° [A 1] r° titelblad, v° PROLOGIE. A 2 r° [*Houtsnede.*] || DE HISTORIE VAN || FLORIS EN BLANCEFLEUR. || Het Eerfte Capittel. || ALsoo ons de Oude Schriften || *enz.* F° [C 4] v° *a* niet leven konnen/ ende waer liever dood || *enz.; onderaan:* EYNDE.

Zes verschillende houtsneden, waarvan geen enkele voor dit volksboek gesneden is.

Een exemplaar berust in de Koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage. Het heeft vroeger toebehoord aan de firma Fred. Muller & C[ie] te Amsterdam.

O. Amsterdam, Erven van der Putte, 1779.

DE || HISTORIE || VAN || **Floris en Blanchefleur / || Dewelke na batse lange gescheyden waren / ende || veele perykkelen geleeden hadden / tot den || Houwelyken staat kwamen.** || Zeer plaisant ende vermakelyk om te leezen || [*Houtsnede als in* **F.**] || t' AMSTERDAM, || **By** d'Erven vander PUTTE, **Boekdrukkers / Boek- || en Papier verkoopers / op 't Water / in de Coots-man.** 1779. ||

In 4°, 24 genummerde bladzijden, merkletters **A** 2 — **C** 3 [**C** 4]. In twee kolommen van hoogstens 45 regels. Gothische letter (behalve in de Prologe en de opschriften der meeste hoofdstukken). Custoden. Blz. [1] titelblad. [2] PROLOGE. 3 [*Ornament.*] || DE HISTORIE || VAN || FLORIS en BLANCHEFLEUR. || **ALsoo ons de oude Schrif-** || *enz.* 24*a* **Feeste bereyt: want den Admiraal dede** || *enz.; onderaan:* EYNDE. || [*Sluitstuk: bloemvaas.*] || *Boven alle bladzijden:* De Historie van || Floris en Blanchefleur.

Zeven verschillende houtsneden die niet in dit volksboek thuisbehooren.

Een exemplaar berust in de Koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage.

P. Deventer, Jan de Lange, 1780.

DE || HISTORIE || VAN || FLORIS EN BLANCHEFLEUR. || **Dewelke na datze lange gescheiden waaren / ende || veele perijkelen geleden hadden / tot den || Houwelijken Staat kwamen.** || Zeer playzant ende vermakelyk om te leezen. || [*Houtsnede als in* **K**, *doch aan weerskanten een ander ornament.*] || Te DEVENTER, || [*Dwarsstreep.*] || **Gedrukt bij** JAN DE LANGE, **Stads-drukker aan den || Brink /** 1780. ||

In 4°, 12 bladen, ongepagineerd, merkletters **A** 2 — **C** 3 [**C** 4]. In twee kolommen van hoogstens 44 regels. Gothische letter (behalve in de Prologie en de opschriften der hoofdstukken). Custoden. F° [A 1] r° titelblad, v° PROLOGIE. A 2 r° [*Ornament.*] || DE || HISTORIE || VAN || FLORIS EN BLANCHEFLEUR. || Dat eerste Capittel. || **Alzo ons de Oude Schrif-** || *enz.* F° [C 4] v° *a* **de / ging hy tot den Admiraal en viel** || *enz.; onderaan:* **EINDE.** ||

Dezelfde houtsneden, afgedrukt van dezelfde houtblokken, als in **K.**

Exemplaren berusten in de Koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage, in de boekerij van den Hertog van Arenberg te Brussel en elders.

Q. Gent, Gebroeders Gimblet (tusschen 1767 en 1800).
In eene lijst van uitgaven dezer drukkers komt ook voor:
„Historie van Floris en Blanchefleur, met figuren."
Zie: Van der Haeghen, Bibliographie Gantoise IV, 39, n°. 5050. Een exemplaar van dezen druk heb ik niet kunnen opsporen en is ook door Dr. van der Haeghen niet gezien.

R. Gent, J. J. Gimblet (tusschen 1781 en 1789).
In een catalogus van dezen drukker wordt vermeld:
„Historie van Floris en Blanchefleur"
Zie: Van der Haeghen, a. w. IV, 246, n°. 6748. Ook van dezen druk is geen exemplaar bekend.

S. Amsterdam, S. en W. Koene, 1794.
In 4°, met houtsneden.
Een exemplaar van dezen druk is vóór 1860 in het bezit geweest van Fred. Muller te Amsterdam. Zie: Catalogue mensuel de Fred. Muller, Sept. 1860. Livres populaires (Bijlage tot den Navorscher 1860, n°. 9). De tegenwoordige verblijfplaats van dit exemplaar is onbekend. De editie zal wel nagenoeg gelijk zijn aan **T** of aan **N.**

T. Amsterdam, S. en W. Koene, 1800.
DE || HISTORIE, || VAN || FLORIS EN BLANCEFLEUR; || Dewelke na datze lange gescheiden waare, ende || veele perykelen geleeden hadden, tot den || Houwelyken staat kwaamen. || *Zeer Plaizant en Vermaakelyk om te Leezen.* || [*Houtsnede: Virgilius in de mand.*] || **Te AMSTELDAM, || By S. EN W. KOENE, Boekdrukkers op de Linde-gragt. || 1800. ||**
In 4°, 12 bladen, ongepagineerd, merkletters A 2 — C 3 [C 4]. In twee kolommen van hoogstens 46 regels. Gothische letter (behalve in de Prologie, de opschriften der hoofdstukken en de versregels). Custoden. F° [A 1] r° titelblad, v° PROLOGIE. A 2 r° [*Houtsnede.*] || **DE HISTORIE VAN || FLORIS EN BLANCHEFLEUR. || Het Eerste Capittel. || ALsoo ons de**

oude schriften || *enz.* F° [C 4] v° *a* **niet leven konnen/ ende waer liever doot** || *enz.; onderaan:* EYNDE.

Zes verschillende houtsneden, waarvan geen enkele voor dit volksboek gesneden is.

Een exemplaar is in bezit van Dr. G. J. Boekenoogen te Leiden. Het heeft vroeger toebehoord aan de firma Fred. Muller & Cie te Amsterdam.

U. Amsterdam, S. en W. Koene, 1804.

DE || HISTORIE || VAN || FLORIS EN BLANCEFLEUR; || dewelke, na dat ze lang gescheiden waren, en veele || perykelen geleden hadden, tot den Huwelyken Staat kwamen. || Zeer plaizant en vermaaklyk om te leezen. || [*Houtsnede als in* **T.**] || ***TE AMSTELDAM,*** **|| By S. en W. KOENE, Boekdrukkers, Boek- en Papierverkoopers, || in de Boom-straat. 1804. ||**

In 4°, 12 bladen, ongepagineerd, merkletters A 2 — C 3 [C 4]. In twee kolommen van hoogstens 46 regels. Romeinsche letter (behalve in de opschriften der hoofdstukken, die gecursiveerd zijn). Custoden. F° [A 1] r° titelblad, v° PROLOGIE. A 2 r° [*Houtsnede.*] || **DE HISTORIE VAN || FLORIS EN BLANCEFLEUR. ||** ***'t Eerste Capittel.*** **|| Alzo ons de oude Schriften verklaa- ||** *enz.* F° [C 4] v° *a* **waar over zy hen allen zeer verwonder- ||** *enz.; onderaan:* EYNDE.

Dezelfde houtsneden als in **T.**

Exemplaren berusten in de bibliotheek van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden, in de Universiteits-bibliotheek te Amsterdam en bij particulieren.

V. Groningen, D' N. Greydanus, z. j. (begin der 19de eeuw).

DE || HISTORIE, || VAN || FLORIS EN BLANCEFLEUR, || dewelke, na dat ze lang gescheiden waren, || en veele perykelen geleden hadden, tot || den Huwelyken Staat kwamen. || Zeer plaizant en vermaaklyk om te Leezen. || [*Houtsnede: Een heer en dame die elkaar de rechterhand reiken en daarmede een brandend hart ondersteunen; achter de dame (links) staat een page.*] || TE GRONINGEN, || [*Korte dwarsstreep.*] || **By** D' N. GREYDANUS, **Drukker en Boek- || verkoper in de Oude kijk-in 't Jat-straat. ||**

In 4°, 24 genummerde bladzijden, merkletters 𝔄 2 — ℭ 3 [ℭ 4]. In twee kolommen van hoogstens 44 regels. Gothische letter (behalve in de Prologie, de opschriften der hoofdstukken en de versregels). Custoden. Blz. [1] titelblad. [2] PROLOGIE. 3 [*Ornament.*] || DE HISTORIE || VAN || FLORIS EN BLANCEFLEUR: || 't Eerfte Capittel. || **Alſoo ons de oude ſchrif= ten verklaren/** || *enz.* 24*a* **digh hadt/ ging hy tot den Admiraal/** || *enz.; onderaan:* EYNDE. || *Boven alle bladzijden:* De Hiftorie van || Florus en Blancefleur.

Vijf verschillende houtsneden, die niet in dit volksboek thuisbehooren; zeer grove kopieën van houtsneden in gebruik bij de 18de-eeuwsche Amsterdamsche drukkers.

Exemplaren berusten in de bibliotheek van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden en bij particulieren.

W. Amsterdam, B. Koene, 1817.

DE || HISTORIE || VAN FLORIS EN BLANCEFLEUR; || Dewelke na dat zy lang van elkanderen gefchei- || den waren, èn hoeveele gevaren zy uitge- || ftaan hebben, eer dat zy tot den Hu- || welyken Staat konde komen. || Zeer Aangenaam en Vermakelyk om te lezen. || [*Houtsnede: Abigail knielende voor koning David.*] || Te AMSTERDAM, || By B. KOENE, Boekdrukker, in de Boomftraat, 1817. ||

In 4°, 24 genummerde bladzijden, merkletters A 2 — C 3 [C 4]. In twee kolommen van hoogstens 46 regels. Romeinsche letter (behalve in de opschriften der hoofdstukken, die gecursiveerd zijn). Custoden. Blz. [1] titelblad. [2] *VOORREDE.* 3 [*Houtsnede.*] || DE HISTORIE VAN || FLORIS EN BLANCEFLEUR. || *Het Eerfte Capittel.* || **A**lzoo ons de oude Schriften verkla- || *enz.* 24*a* waar over zy hen allen zeer verwonder- || *enz.*

Zes verschillende houtsneden (op één na andere dan in **T**), die niet in dit volksboek thuisbehooren. De houtsnede van den titel is ontleend aan eene editie van Flavii Josephi *Joodsche Historien.* De prent is afgedrukt van hetzelfde houtblok dat gediend heeft voor den druk van 1636 (te Amsterdam bij Hans Walschaert; zie aldaar f° 60 v°), doch aan de linkerzijde is eene strook van eenige mM. breedte afgezaagd om het pasklaar te maken voor de kwarto-volksboeken.

Exemplaren berusten in de boekerij van het Stedelijk Museum

te Alkmaar, in de Koninklijke Bibliotheek te Berlijn en bij particulieren.

X. Amsterdam, B. Koene, 1827.

DE || HISTORIE || VAN || FLORIS EN BLANCHEFLEUR; || Dewelke, na dat zy lang van elkanderen gefchei- || den waren, en hoeveele gevaren zy uitge- || ftaan hebben, eer dat zy tot den Hu- || welyken Staat konde komen. || Zeer Aangenaam en Vermakelyk om te lezen. || [*Houtsnede als in* **T.**] || Te AMSTERDAM, || By B. KOENE, Boekdrukker, in de Boomftraat, 1827. ||

In 4°, 24 genummerde bladzijden, merkletters A 2 — C 3 [C 4]. In twee kolommen van hoogstens 46 regels. Romeinsche letter (behalve in de opschriften der hoofdstukken, die gecursiveerd zijn). Custoden. Blz. [1] titelblad. [2] *VOORREDE.* 3 [*Houtsnede.*] || DE HISTORIE VAN || FLORIS EN BLANCHEFLEUR. || *Het Eerfte Capittel.* || Alzoo ons de oude Schriften verkla- || *enz.* 24*a* waar over zy hen allen zeer verwon- || *enz.*

Zes verschillende houtsneden, waarvan er 4 voorkomen in **T** en 2 in **W.**

Exemplaren berusten in de Koninklijke Bibliotheken te 's Gravenhage en te Brussel en bij particulieren.

Y. Deventer, P. de Lange, z. j.

DE HISTORIE || VAN || *FLORUS* || EN || *BLANCHEFLEUR,* || die, nadat ze lang gescheiden waren en vele gevaren had- || den geleden, tot den huwelijken staat kwamen. || VERBETERDE DRUK. || [*Houtsnede: Benjamin op bevel van Jozef gevangen genomen.*] || *DEVENTER,* || Sneldruk van P. DE LANGE, Nieuwe Markt. ||

In 4°, 24 genummerde bladzijden. In twee kolommen van 43 regels. Blz. [1] titelblad. [2] VOORREDE. 3 DE HISTORIE || *enz.* 24*a* Eindelijk liet de admiraal zich geraden en || *enz. Boven alle bladzijden:* De Historie van || Florus en Blanchefleur.

Behalve het vignet op den titel nog drie verschillende houtsneden, ontleend aan eene uitgave van Robinson Crusoë.

Exemplaren berusten in de bibliotheek van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden, in de Athenaeums-bibliotheek te Deventer, in de Universiteits-bibliotheek te Utrecht en elders.

Z. Leiden, A. W. Sijthoff, z. j. (1871).
NEDERLANDSCHE || VOLKSROMANS || DOOR || H. C. ROGGE || [*Dwarsstreepje.*] || I || FLORIS EN BLANCHEFLEUR || [*Dwarsstreepje.*] || TE LEIDEN, BIJ A. W. SIJTHOFF ||

Algemeene Bibliotheek van A. W. Sijthoff, n°. 18.

In klein 8°, 46 bladzijden, gepagineerd 4—45. Blz. [1] titelblad. [3] DE HISTORIE VAN FLORIS EN BLANCHEFLEUR, || DIE, NADAT ZE LANG GESCHEIDEN WAREN EN VELE || GEVAREN HADDEN DOORSTAAN, TOT EEN || HUWELIJK KWAMEN. || Zeer vermakelijk om te lezen. Daaronder eene korte geschiedkundige inleiding. Op blz. 4, regel 8, begint het EERSTE HOOFDSTUK.

Een exemplaar bevindt zich o. a. in de bibliotheek van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden.

Aa. Roeselare, De Seyn-Verhougstraete, z. j. (1891).
DIT IS DE HISTORIE || VAN || FLORIS EN BLANCEFLOER || die, na lang gescheiden geweest te zijn || en vele gevaren doorstaan te hebben, tot een || huwelijk kwamen. || — || ZEER AANGENAAM OM LEZEN. || — || NIEUWE BEWERKING. || [*Drukkersmerk.*] || Roeselare || DE SEYN-VERHOUGSTRAETE || UITGEVER || BOEKHANDELAAR VAN Z. K. H. DEN GRAAF VAN VLAANDEREN. ||

In 8°, 64 bladzijden, gepagineerd 6—60. Blz. [3] titelblad. [5] VOORREDE. (korte geschiedkundige inleiding, onderteekend H. D. S.-V.) [59] Inhoudstafel. [61—64] Lijst van boekentitels.

Een exemplaar bevindt zich o. a. in de bibliotheek van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden.

Bb. Haarlem, Johannes Enschedé en Zoon, z.j. (1895).
DE || HISTORIE || VAN || FLORIS EN BLANCHEFLEUR. || Dewelke na datze lange gescheyden waren / ende || veele perijkelen geleden hadden / tot den || Houwelijken Staat kwamen. || Zeer playzant ende vermakelyk om te leezen. || [*Houtsnede als in* U.] || [*Dwarsstreep.*] || Gedruckt tot Oud-Hollandt / by de kinderen van IZAAK en JOHANNES ENSCHEDÉ, || Stadts-Druckers / op de Prinsestraet / in *Laurens Kofter.*

In 4°, 12 bladen, ongepagineerd, merkletters A 2 — C 3 [C 4]. In

twee kolommen van hoogstens 45 regels. Gothische letter (behalve in de Prologie, de opschriften der hoofdstukken en de versregels). Custoden. Letterlijke herdruk van **K**, doch met facsimile's van de houtsneden in **U**.

Een exemplaar bevindt zich o. a. in de bibliotheek van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden en in de Koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage.

2. DE ONDERLINGE VERHOUDING VAN DE VERSCHILLENDE DRUKKEN.

Van de oude uitgave bij Jan van Doesborch is een te klein gedeelte bewaard gebleven om met zekerheid de verhouding van de latere drukken tot den 16de-eeuwschen Antwerpschen druk te kunnen bepalen. Bij vergelijking van het fragment met de oudste Hollandsche drukken blijken echter de afwijkingen slechts zeer gering te zijn, zoodat er grond is voor het vermoeden dat de inhoud dier jongere uitgaven in hoofdzaken niet verschilt van de oude redactie van het volksboek. Dit vermoeden wordt versterkt door het feit dat de Hollandsche uitgaven geen kerkelijke approbatie bevatten en dus waarschijnlijk niet zijn nagedrukt naar een jongeren, geapprobeerden Zuidnederlandschen druk. In verband hiermede is het te betreuren dat niet nagegaan kon worden of C, Q en R sporen van censuur vertoonen. Volgens het in 1621 door den bisschop van Antwerpen uitgevaardigde decreet behoorde de Historie van Floris en Blancefleur tot de „boeken gheheelyk voor de scholen verboden ende ook onder de ghemeynte te verkoopen, soo langhe sy niet gheapprobeert en zyn" (Mone, Uebersicht, blz. 17).

Waarschijnlijk is het volksboek reeds op het laatst der 15de eeuw in druk verschenen. A is althans stellig niet de oudste uitgave die er van heeft bestaan. Dit valt natuurlijk niet af te leiden uit in A voorkomende drukfouten die in de latere uitgaven niet te vinden zijn (want deze konden door volgende drukkers licht weder worden verbeterd), maar blijkt b.v. uit de afwijkende lezing: „met dien so nam florijs zijn lief in sinen armen" (blz. 50, r. 5), waarvoor de

latere drukken hebben: „met dien dwanck Floris haer tot hem waers" (blz. 38, r. 18), in overeenstemming met den tekst van het Mnl. gedicht: „ende binnen der tale Floris Blancefleur te hem dwanc". Deze lezing moet dus op een ouderen druk dan A teruggaan.

Dat in het begin der 17de eeuw exemplaren van het volksboek in ons land alom voorkwamen, zeker wel niet alleen in Antwerpsche uitgaven, leert ons het aanteekenboek van een landbouwer uit het Bildt in Friesland, Dirck Jansz. Cuyck, berustende in de boekerij van het Friesch Genootschap te Leeuwarden. Daarin vinden wij op f° 58 onder de boeken die hij bezat ook genoemd „een hijstorie van florijes ende blancefloer". De spelling der boektitels is in deze lijst van boeken voor een deel Friesch-Hollandsch geworden en dus niet gelijk aan die in de volksboeken zelf, maar toch kunnen wij uit deze aanteekening met zekerheid opmaken dat Dirck Jansz. in 1608 (het jaar waarin hij zijne boeken opschreef) een druk bezat, waarin de heldin Blancefloer genoemd werd, evenals in A en het Mnl. gedicht. Daar men in Bredero's Moortje, dat van 1615 dagteekent, den vorm Blancefluer vindt (vs. 2645), mag men misschien aannemen dat de verandering van den naam in Blancefleur in de volksboeken omstreeks 1600 heeft plaats gehad.

De oudste Hollandsche druk die bewaard bleef (B) is van 1642; de overige bekende uitgaven dagteekenen, op eene enkele uitzondering na, uit de 18de eeuw of van nog later.

De tekst van B is dezelfde als die der latere drukken, maar bevat vele oudere en juistere lezingen. Verschillende lacunes in de jongere uitgaven worden in B niet gevonden. Toch is ook B geenszins vrij van onnauwkeurigheden, terwijl vooral in het laatste gedeelte van het verhaal eenige zinnen bekort zijn, die ik in den herdruk weder heb aangevuld indien door vergelijking met den Mnl. tekst bleek dat de latere uitgaven de oudere lezing bevatten.

De overige drukken zijn te verdeelen in twee groepen, die dadelijk herkenbaar zijn aan het opschrift van de voorreden: PROLOGE of PROLOGIE. Tot de eene groep (met Prologe) behooren de drukken

van de familie Van der Putte en die welke te Dordrecht zijn verschenen, tot de andere groep (met Prologie) alle overige Nederlandsche drukken.

De eerste groep staat het dichtst bij de oorspronkelijke lezing, en van alle bekende drukken verschillen E en F dus het minst van B.

De Dordtsche druk van 1686 en de wat jongere uitgave van Isaac van der Putte wijken slechts zeer weinig van elkaar af. Het zijn herdrukken van eenzelfde redactie en ze hebben dezelfde fouten gemeen. Sommige drukfouten van F worden echter nog niet gevonden in E.

De druk waarop E en F teruggaan stamt echter niet af van B. Dit blijkt, behalve uit de afwijkende verkortingen in B waarvan ik reeds melding maakte, o. a. ook uit het ontbreken van versregels of gedeelten van versregels in B (zie blz. 18 en 36) die in de latere drukken wel voorkomen.

E en F bevatten overigens reeds zeer vele drukfouten die den tekst verduisteren, maar ook vele goede lezingen, overeenstemmende met B, waar de drukken van de tweede groep een bedorven tekst hebben.

Een goed voorbeeld vindt men op blz. 3, r. 13, waarvoor men in E (en afgezien van kleine afwijkingen in de spelling ook in F en de daarvan afstammende drukken) leest: „soo sant hy xl. mannen oppassende daer de Pelgrims passeren moesten, om die te mineeren. Als sy doen de weghen beleydt hadden, soo sagen sy *enz.*" Hiervoor heeft I (en de daarmee samenhangende groep): „zo sand hy veertig mannen oppassende daar de Pelgrims passeeren moesten, om die te ruineeren. Als zy doen de wegen bereyt hadden, zo sagen sy *enz.*" Men ziet dus dat E en I de verbasterde lezing „oppassende", die in B nog niet gevonden wordt, gemeen hebben, doch ook dat I daarenboven ten onrechte leest: „ruineeren" en „bereyt"; deze fouten zijn overgegaan in de latere drukken van de tweede groep. Meteen zal men opmerken dat de voorslag van Penon (in Taal- en Letterbode VI, 53 vlg.) om in het volksboek „bereid" in „beleid" te veranderen juist was.

Een ander niet minder sprekend voorbeeld is het volgende (zie blz. 42, r. 11). E leest: „want hebben sy onsen Heere lachter (F: Laster)

ghedaen, soo ist wel recht, datmense (F: dat men haer) doode, sonder wederseggen, want die eenen Dief met dieften vinge, hy en soude met recht niet ten ghedinge komen." Daarentegen heeft I: „want hebben zy onsen Heere laster gedaan, zoo ist wel recht dat mense doode, sonder wederleggen, want die eenen Dief met een Dief vinge, hy en soude met regt niet ten gedinge komen." Wij vinden dus in I reeds dezelfde fouten als in den laten druk van Koene, dien Penon aanhaalt in Taal- en Letterbode VI, 70. Opmerkelijk is dat B heeft „wedertale" in overeenstemming met het Mnl. gedicht.

Met opzet koos ik als voorbeeld plaatsen die ook door Penon besproken werden.

Tot de eerste groep behooren naast F ook L en O. Deze zijn blijkbaar van elkaar nagedrukt. F heeft over het algemeen oudere vormen; L en O zijn bijna aan elkaar gelijk, ook wat betreft de verdeeling van den tekst over de bladzijden en regels. Hier en daar werden in L woorden veranderd, met de bedoeling die te verbeteren.

De jongere Dordtsche druk M staat zeer dicht bij E en stamt waarschijnlijk af van een herdruk van deze uitgave. In de Prologe staat de verkeerde lezing „laet het u ten Blyspeele vertrokken werden" evenals in L (en in de drukken van de tweede groep), terwijl E nog heeft „ten by-spele" (evenals F). Ook overigens is het zeker dat in M de corrector willekeurige veranderingen heeft aangebracht; bovendien bevat deze druk heel wat zetfouten.

Ofschoon eenige drukken van de tweede groep ouder zijn dan sommige der zoo pas besprokene is toch hun tekst veel slechter. Tusschen G, I, J, K en N is het verschil uiterst gering. Zij zijn natuurlijk niet alle naar dezelfde uitgave nagedrukt, maar zij hebben dezelfde oude fouten gemeen en bij het herdrukken hebben de verschillende zetters hun voorbeeld nauwkeurig gevolgd.

Van die gemeenschappelijke fouten komen er verscheidene, gelijk wij zagen, ook reeds voor in de drukken der eerste groep. Ik voeg bij de reeds genoemde nog: Blz. 13, r. 11: de woorden „als de wint... pijpen" ontbreken in alle latere drukken; — 19, 6: B „daer Thisbe,

Pyramus, ende meer ander sijn", in alle latere drukken: „daer T. en P. onder zijn"; — 21, 12: B „laden met goede" (oorspronkelijk „met goude"), in alle latere drukken: „met hoeden"; — 27, 8: B „tale", in alle latere drukken: „sale" of „zale"; — 32, 3: B „twee hondert", in alle latere drukken: „hondert".

De meeste fouten behooren echter alleen in de tweede groep thuis. Ik zal er hier slechts enkele vermelden: Blz. 4, r. 19: B en E „triumphe, ende", F „Triumphe, en", I (enz.) „Triompherende"; — 6, 12: B E F „wederriet", I (enz.) „wederriep"; — 9, 16: B „behielse Bl. ten lijve", E F „behieltse (behieldse) Bl. te lijve", I (enz.) „behieldense Bl. den lijve"; — 17, 23: B en E „pinsoen", F „pinzoen", I (enz.) „veensoen"; — 23, 17; B en E „merckende", F „merkende", I (enz.) „niet kende"; — 26, 26: B E F „seyde Daris de weert (Weerdt, Waert)", I „seyde daar is de Waart" J K N „zeyde sy (se) daer is de Waart"; — 35, 8: B E F „gespelinnen", I J K N „gespillen"; — 44, 29: B „groote Pomperye ende Feeste", E F „groote Pompe ende (en) Feeste", I J K N „groote Pompende feeste".

Om nader aan te wijzen de verhouding tusschen G I J K N merk ik op dat J en K zeer dicht bij elkaar staan; de bladzijden en regels bevatten dezelfde woorden, doch de spelling verschilt. Beide zijn naar hetzelfde voorbeeld herdrukt, doch K bevat meer drukfouten, al heeft K ook wel eens een betere lezing dan J. In de Prologie is in beide drukken na „hier by geleerd" een zin weggelaten (tot „wilt aenveerden"). Deze uitlating komt in geen der andere bekende drukken voor, behalve natuurlijk in de nadrukken van K.

Evenzoo behooren G I N bijeen. De tekst verschilt slechts zeer weinig en meestal staan dezelfde woorden op een regel. Vermelding verdient dat van de bewaard gebleven drukken der tweede groep alleen G nog de oorspronkelijke lezing „Prologe" heeft, en niet „Prologie".

Van deze drukken nu stammen de jongere rechtstreeks af, en wel op de volgende wijze.

Naar K zijn nagedrukt P en Bb. De overeenstemming tusschen K en P strekt zich meestal ook uit tot de spelling en de verdeeling der

woorden over de regels en bladzijden. Hier en daar heeft de corrector in P wat verbeterd, maar de meeste fouten van K zijn blijven staan en andere er bij gekomen.

Bb is een getrouwe herdruk van K.

Op N gaan terug alle latere drukken van de familie Koene. Daarbij valt het volgende op te merken.

T komt vrij nauwkeurig overeen met N. Slechts zeer zelden is een verouderd woord door een ander vervangen. Ook de spelling is meestal gelijk.

Daarentegen is de drukker in U belangrijke wijzigingen beginnen aan te brengen. De spelling en woordvormen worden gemoderniseerd, de zinsbouw hier en daar gewijzigd, oude woorden door andere vervangen. W en X zijn herdrukken waarin telkens nog het een en ander verbeterd wordt. Het spreekt dus vanzelf dat deze teksten sterk van de oorspronkelijke redactie van het volksboek afwijken.

De wijze waarop men met het veranderen te werk is gegaan blijkt o. a. duidelijk uit de Prologie, waarvan ik hier dus een gedeelte afdruk naar de lezing van N T en U W X.

N: „Ook stel ik ze daarom, op dat Minnaars (T: de Minnaars) deezer Waereld merken zouden, hoe veel zorgen en tribulatie de minne den (T: der) Creatuuren voortbrengt, ende hoe veel perykelen, ende hoe ongestadig zy is, alzo (T: alzoo) dat een vreugd duizent zorgen baard: (T:,) voor een soulaas duizent angsten: ende voor minnelyk verzaam (T: verzuim) duizent uuren met een groot jammer, dikmaal verscheiden moet zyn, ende ten einde de Ziele ter Helle leid."

U: „Ook maak ik 't daarom, opdat de Minnaars deezer Waereld merken zouden, hoe veel zorgen en smerten de min de Menschen voortbrengt, en hoe veel gevaaren, en hoe ongestadig zy is; alzoo dat één vreugd duizend zorgen, en één genoegen duizend angsten baard; en voor een minnelyk verzuim van duizend uuren dikwyls verscheide gevaaren zyn, die eindelyk de Ziel ter Helle leiden."

Niet duidelijk is mij de wordingsgeschiedenis van V. Immers van deze uitgave zijn de titel, de Prologie en de 7 laatste hoofdstukken

nauwkeurig herdrukt naar U, doch de tekst van de 3 eerste hoofdstukken is niet aan U ontleend en evenmin aan een der overige drukken van de Prologie-groep. Deze hoofdstukken komen overeen met de redactie van de andere groep, en wel het meest met de lezing van L O; alleen wijkt het slotcouplet aan den „Princen" in het tweede kapittel wederom daarvan af, aangezien ook dit overeenstemt met U.

Ik zie geen kans dit zonderlinge verschijnsel anders te verklaren dan door de veronderstelling dat Greydanus, begonnen zijnde met het herdrukken van een uitgave van Van der Putte, den gemoderniseerden druk van Koene in handen heeft gekregen en het boek dat tot aan het vierde kapittel gezet was verder naar dezen druk heeft laten zetten en daarna ook den titel en de Prologie van Koene heeft overgenomen. Vreemd blijft dan echter dat in het tweede kapittel alleen de vier versregels aan den „Princen" door de lezing van Koene zijn vervangen, ofschoon deze volstrekt niet minder verstaanbaar waren dan de voorafgaande verzen. Misschien is dit echter te verklaren door het feit dat juist in die regels het rijm in de war was en dit in de uitgave van Koene verbeterd wordt.

V is het voorbeeld geweest van Y. Men zou allicht vermoeden dat P. de Lange de uitgave van J. de Lange (P) had nagedrukt, doch dit is niet het geval geweest. Y heeft de spelling van V gemoderniseerd.

Z is eene vrije, gemoderniseerde bewerking van het volksboek, waaraan een der late, bedorven drukken ten grondslag ligt. Aa is een herdruk van Z met eenige wijzigingen.

IV. OVERZICHT VAN DE LITTERATUUR BETREFFENDE HET VOLKSBOEK.

L. Ph. C. van den Bergh, De Nederlandsche Volksromans, 1 vlgg.
F. J. Mone, Uebersicht der Niederl. Volks-literatur, 17 en 52 (n°. 9).
J. G. Th. Graesse, Lehrbuch einer allgem. Literärgeschichte II^{3}, 275.
Éd. du Méril, Floire et Blancheflor, xliv vlg.
J. G. Th. Graesse, Trésor de livres rares et précieux II, 599.
G. D. J. Schotel, Vaderlandsche Volksboeken II, 32 vlgg.
G. Penon, in: Taal- en Letterbode VI, 50 vlgg. (vergelijking van het volksboek met het Middelnederlandsche gedicht).
H. E. Moltzer, Floris ende Blancefloer, ii.
J. te Winkel, Gesch. der Nederl. Letterkunde I, 206.
G. Kalff, Gesch. der Nederl. Letterkunde in de 16de eeuw I, 368 en 375 vlgg.
W. L. de Vreese, in: Tijdschrift voor Nederl. Taal- en Letterkunde XV, 277 vlgg. (uitvoerige bespreking van den oudsten druk van het volksboek).
J. ten Brink, Gesch. der Nederl. Letterkunde, 118.
F. van Duyse, Het oude Nederl. Lied, 253.

Ons volksboek is eene verkorte prozabewerking van het Middelnederlandsche gedicht van Diederic van Assenede en moet dagteekenen van het einde der 15de eeuw. Gelijk in vele volksboeken wisselt de tekst af met rederijkersverzen.

Wegens dezen oorsprong bestaat er geen rechtstreeksch verband tusschen het Nederlandsche volksboek en die welke in andere talen verschenen. Een aantal Spaansche, Fransche, Italiaansche, Duitsche, Deensche en Boheemsche volksboeken van Floris en Blancefloer vindt men b.v. vermeld in Graesse, Trésor II, 599 vlg. Gelijk er van het verhaal van Floris twee afwijkende lezingen over Europa verbreid zijn, vindt men ook onder de volksboeken naast elkaar vertegenwoordigers van beide redacties; zie o. a. H. Herzog, Die beiden Sagenkreise von Flore und Blanscheflur (Germania XXIX, 137 vlgg.), en G. H. Mc Knight, King Horn, Floriz and Blauncheflur *etc.* (Early English Text Society, Orig. Series, 14), xxx vlgg.

Op den derden Paaschdag 1483 werd door de Gezellen van Deinze vertoond „een groet spel van Florijsse ende van Blanchefloere" (zie Vaderlandsch Museum V, 11).

Op de geschiedenis van Floris en Blancefleur wordt herhaaldelijk gezinspeeld in de litteratuur der 16de eeuw. Zoo worden zij, tezamen met andere beroemde minnende paren, genoemd in een referein van Anthonis de Roovere (in: Vaderlandsch Museum IV, 122) en in een ander van Anna Bijns van 1528 (Nieuwe Refereinen, ed. Vlaamsche Bibliophilen, 319 d). In een avontuurboek, gedrukt te Utrecht bij Jan Berntsz. in 1531 en getiteld: Thuys der fortunen, Ende dat huys der doot, wordt, evenals aan Medea, Lucretia, Sandrijn en andere minnaressen, ook aan Blaceflour (*sic*) een versje gewijd (f° B r°); daarbij behoort eene houtsnede, voorstellende een man en vrouw (halve figuren) die elkander omhelzen; vergelijk ook f° A 4 v°.

Deze vermeldingen behoeven echter niet noodzakelijkerwijze te doelen op het volksboek. Wèl wordt daarvan uitdrukkelijk melding gemaakt in het in 1523 te Brugge geschreven werk van Lud. Vives: De Institutione Christianae foeminae, in het hoofdstuk „Qvi non legendi scriptores, qvi legendi", waar de volksboeken sterk worden

gelaakt en daaronder met name ook het Nederlandsche volksboek van „Florius, et Albus flos" (Opera (ed. Basileae, 1555) II, 658).

In Bredero's Moortje (a°. 1615), vs. 2645, worden onder de Sinterklaasgeschenken van een Amsterdamschen knaap ook opgesomd: „de moye stoorien van Fortunates buersje, van Blancefluer, van Amadis de Gauwelen". In J. de Ryk's kluchtspel Krispyn, Jufvrouw en Notaris (Amsterdam, Corn. Danckerts, z. j.), blz. 26, lezen wij:

„Wat zijn 'er wonderen door Amadis bedreven!
'k Heb die History wel geleezen deur en deur,
En ook van Florus met zyn schoone Blanchefleur."

En van een leelijk meisje wordt in het liedeboekje Mars en Venus-strijt, tusschen een Franssen Herder, en een Utrechtse Herderin, blz. 69*b*, in scherts gezegd:

„Want op haer veur-hooft sonder kleur,
Leestmen de story van Blancefleur"

d. w. z. zoo gerimpeld is het. Evenzoo vindt men in de Klucht van Oene door Jan Vos (Amsterdam, 1642), f° A 3 r°:

„Op 'er kammoesde lipjes, en op 'er Neusje van die selfde kleur,
Leesme de Story van Orssel en Valentijn en van Blancefleur."

Uit deze herhaalde vermelding blijkt dat de Historie van Floris en Blancefleur tot de meest geliefde volksboeken heeft behoord, gelijk trouwens ook volgt uit het buitengewoon groote aantal drukken dat er van heeft bestaan.

V. AANTEEKENINGEN BETREFFENDE DEN HERDRUK.

Aan den herdruk ligt ten grondslag de uitgave van Ot Barentsz. Smient van 1642 (B), daar deze niet alleen de oudste is die volledig bewaard bleef, maar ook de oorspronkelijke redactie van het volksboek blijkbaar het best heeft overgeleverd. Deze tekst is zoo nauwkeurig mogelijk gevolgd. Slechts daar waar dit met zekerheid geschieden kon zijn fouten verbeterd. Van die wijzigingen wordt hierachter een overzicht gegeven. Ingevoegde woorden zijn tusschen vierkante haakjes geplaatst. De spelling is niet veranderd.

Overigens werden dezelfde regelen gevolgd als in het eerste deeltje dezer herdrukken (zie aldaar blz. 89). Vermeld moet alleen nog worden dat in B zelfstandige naamwoorden zeer dikwijls met eene hoofdletter worden geschreven; daar hierbij echter volstrekt geen vaste regel gevolgd wordt en hetzelfde woord nu eens met eene kapitale, dan weer met eene kleine letter begint, heb ik — ter wille van het regelmatig voorkomen van den druk — die hoofdletters in gewone letters veranderd, behalve in de eigennamen.

Verder zijn, om te gemoet te komen aan van verschillende zijden geuite wenschen, een aantal verouderde woorden aan den voet der bladzijden verklaard. Het is echter niet altijd mogelijk de vaak verbasterde lezingen van den tekst toe te lichten; met name zijn de rederijkersverzen op verschillende plaatsen onverstaanbaar geworden. Het doel van de noten is dus alleen het verstaan van den tekst te

vergemakkelijken, doch niet om alle duistere plaatsen in het volksboek op te helderen. Daartoe zouden uitvoerige, critische aanteekeningen noodig zijn, waarmede wij deze herdrukken niet willen bezwaren.

DE ILLUSTRATIE.

De oorspronkelijke voor de Historie van Floris en Blancefleur bestemde houtsneden zijn niet tot ons gekomen. De bewaard gebleven drukken bevatten geen van allen toepasselijke illustraties: alleen de heer en dame op het titelblad van een aantal uitgaven schijnen van oudsher in het volksboek te hebben thuisbehoord. Het is dus zeer waarschijnlijk dat de houtsnede in A en die op den titel van B (en misschien ook die van F) voor den Floris en Blancefleur zijn gesneden. Evenwel: dezelfde voorstelling komt ook voor in andere volksboeken. Men vergelijke b.v. de houtsnede van A met die in Listoyre de Pierre de Provence et de la belle Maguelonne (Lyon, 1478)[1]) en de kopie daarvan in het Engelsche volksboek van The Squyr of lowe degre (Londen, Copland, 16de eeuw)[2]).

Al bevat dus geen enkele der ons overgeleverde uitgaven eene afbeelding die bepaaldelijk de historie van Floris en Blancefleur illustreert, toch is het mij gelukt een houtsnede te ontdekken die stellig oorspronkelijk voor eene uitgave van dit volksboek is gemaakt. Men vindt er eene reproductie van op blz. 40. Ik vond de afbeelding in eene uitgave van de Historie van Virgilius (te Amsterdam bij S. en W. Koene, z. j.), blz. 14. Het houtblok is zeer afgesleten en dagteekent waarschijnlijk uit het begin der 16de eeuw. Eigenaardig is dat dezelfde drukkers terzelfder tijd uitgaven van den Floris en Blancefleur hebben gegeven waarbij op het titelblad prijkt Virgilius in de mand! Men gaf zich niet de moeite om uit de voorhanden houtblokken die uit te kiezen welke bij het verhaal behoorden.

Ook reeds in de 17de eeuw geschiedde dit niet altijd. Daarom is

[1] Zie: Gravures sur bois tirées des Livres français du XVe siècle (Paris, 1868), Fig. 123. Eene 16de-eeuwsche navolging uit eene te Troyes gedrukte editie van denzelfden roman vindt men bij Champfleury, Histoire de L'Imagerie populaire (Paris, 1886), 27. [2] Zie: J. Ashton, Romances of Chivalry, 191.

het niet onmogelijk dat ook de op blz. 9 en 20 gereproduceerde houtsneden oorspronkelijk in ons volksboek thuisbehooren, al heb ik daarvoor geen bewijs. Zij werden denkelijk omtrent het midden der 16de eeuw gesneden en zijn door mij ontleend aan andere uitgaven van Ot Barentsz. Smient, nl. aan de Historie van de Borgh Gravinne van Vergi (a°. 1648), f° C ij r°, en de Historie van Partinoples (a°. 1644), f° B iij v°, waar ze niet toepasselijk zijn op den tekst.

De overige houtsneden in onzen herdruk zijn overgenomen uit den druk van 1642 dien wij uitgeven; oorspronkelijk werden zij gesneden voor andere volksboeken of volksliedjes. Die van blz. 5 (uit eene editie der Seven Vroeden van Romen) is aldaar te vinden op f° B ij r°, die van blz. 10 op f° A iij v°, die van blz. 34 (uit den Uilenspiegel; een goed voorbeeld van de dikwijls zonderlinge keuze der oude drukkers bij de illustratie van de volksboeken) op f° C v°, en die van blz. 45 beide op f° C iiij r°.

Verder is de afbeelding op blz. 51 afkomstig uit den druk van Jan van Doesborch (A), en die op blz. 55 uit de uitgave van Isaac van der Putte (F).

LEZINGEN VAN HET VOLKSBOEK DIE IN DEN HERDRUK ZIJN GEWIJZIGD.

(Het eerste cijfer wijst de bladzijde, het tweede den regel aan.)

8, 5 ſtont — 8, 14 liefs — 11, 14 Vulcadus [1]) — 11, 16 haren — 12, 9 van — 13, 18 Caſſidonien... Tophalen — 15, 19 miſſiven — 15, 25 tranende nijpende (verbeterd naar E) — 16, 5 wijſheyt, ende rijckheydt — 17, 25 breeckt — 18, 1 ſpreeckt — 18, 2 vrucht — 18, 8 ongeraet — 19, 1 hen — 21, 25 gheſnijde [1]) — 21, 31 berſten [1]) — 23, 13 Clandas [1]) — 23, 22 meynde [1]) — 24, 4 hen — 26, 6 van — 28, 9 evenhoute — 29, 12 Muſcaten, bloemen — 31, 15 zijn — 32, 18 by ſetten [1]) — 32, 19 conditen — 32, 30 hoorde — 36, 25 laet ſtaen u klagen ende comt met my ſien de ſchoone Bloemen; E: laet ſtaen u klagen bid ick u, ende door Floris minne dat ghy met my gaet, ende ſiet hoe ſchoon die bloeme zy; Mnl. gedicht: Nu manic u dor

[1] **Verbeterd volgens de lezing van E, die overeenstemt met het Mnl. gedicht.**

Floris minne Ende dor ſinen willen dat ghi met mi Die bloeme comt ſien hoe ſcone ſi ſi. Het is onzeker hoe de oorspronkelijke lezing van het volksboek heeft geluid — 37, 8 liefde [1]) — 37, 29 niet anders [2]) — 38, 1 ſtondt, ende Claris ſach dattet ſchoon dach was, wierdt vervaert [2]) — 38, 23 Doen meynde Claris dat ſy ſelve te langhe ſou toeven [2]) — 40, 9 leet te te doen — 42, 13 bedinge [1]) — 43, 4 ſterven. De Admirael hadde compaſſie ende weende [1]) — 43, 20 die 't my riedt; E: dier my toe hielp; Mnl. gedicht: dier mi toe riet — 43, 25 de heeren [1]) — 44, 7 vlg. datſe daer gheweeſt waren, totter [1]) — 44, 17 ſitten aen [1]) — 44, 19 ick nu u lief, ende [1]) — 45, 2 hyſe kroonde (verbeterd naar E).

[1] Verbeterd volgens de lezing van E, die overeenstemt met het Mnl. gedicht.

[2] Verbeterd naar A en E.

NEDERLANDSCHE VOLKSBOEKEN.

I. DEN DROEFLIKEN STRIJT VAN RONCEVALE.
MET DRIE AFBEELDINGEN. PRIJS *f* 0,90

II. HISTORIE VAN FLORIS ENDE BLANCEFLEUR.
MET ELF AFBEELDINGEN. PRIJS *f* 1.—

IV. HISTORIE VANDEN REUS GILIAS.
MET EEN AFBEELDING. PRIJS *f* 0,35

V. HISTORIE VAN MALEGIJS.
MET ZEVEN AFBEELDINGEN. PRIJS *f* 2,90

TER PERSE:

VI. HISTORIE VAN JAN VAN BEVERLEY.
MET ACHT AFBEELDINGEN. PRIJS *f* 0,80

IN VOORBEREIDING:

III. HISTORIE VANDEN RIDDER METTER SWANE.

VII. DAT DYALOGUS OF TWISPRAKE TUSSCHEN SALOMON ENDE MARCOLPHUS.

ANDERE VOLKSBOEKEN ZULLEN VOLGEN.

7

N°. I

DEN DROEFLIKEN STRIJT, DIE OPTEN BERCH VAN RONCEVALE IN HISPANIEN GHESCHIEDE DAER ROLANT ENDE OLIVIER METTEN FLUER VAN KERSTENRIJC VERSLAGEN WAREN.

Uitgegeven door Dr. G. J. BOEKENOOGEN.

Herdruk van het slechts in twee exemplaren bewaard gebleven volksboek dat den beroemden slag van Roncevale en den heldendood van Roland beschrijft en merkwaardig is door de eigenaardige vermenging van verzen uit het Rolandslied met een prozatekst die voor een groot gedeelte getrokken is uit de kroniek van Turpijn.

Met drie houtsneden. Prijs ƒ 0,90

N°. IV

GENOECHLIJCKE HISTORY VANDEN REUS GILIAS, HOE HY DES CONINCX WONDERSCHOONE DOCHTER VANT EYLANT HELYCE LANGHEN TIJT IN BEWARINGHE HADDE, ENDE HOE EEN SMEETS-KNECHT SIE-VREEDT GENAEMT, GHESONDEN WIERDE OM DESE DOCHTER WEDER TE VERLOSSEN, ENDE VOOR SIJN BRUYT TE HOUDEN.

Uitgegeven door Dr. G. J. BOEKENOOGEN.

Herdruk van eene zeldzame, zoo goed als onopgemerkte late bewerking van de geschiedenis van Siegfried uit de Nibelungensage.

Met facsimile van het titelblad. Prijs ƒ 0,35

N°. V

DIE SCHOONE HISTORIE VAN MALEGIJS,

DIE DAT VERVAERLIJCK PAERT ROS BEYAERT WAN EN DIE VEEL WONDERLIJCKE ENDE AVONTUERLIKE DINGEN BEDREEF IN ZIJN LEVEN MET ZIJN CONSTEN.

Uitgegeven door Dr. E. T. KUIPER.

Het verhaal der daden en avonturen van den toovenaar Malegijs, den oom der vier Heemskinderen en vijand van Karel den Groote (dien hij op allerlei wijze beetneemt). Herdrukt naar eene uitgave die de vele in latere drukken geschrapte gedeelten van het verhaal bevat.

VIII en 368 Blz. Met zeven houtsneden. Prijs *f* 2,90

N°. VI

HISTORIE ENDE LEVEN VANDEN HEILYGHEN HEREMIJT SINT IAN VAN BEVERLEY.

Uitgegeven door Dr. G. J. BOEKENOOGEN.

Het verhaal van den zoon van den graaf van Beverley die kluizenaar wordt en door den duivel tot de grootste zonden wordt verleid, waarna hij een bedevaart naar Rome doet en tot penitentie als een wild dier leeft.

Met acht houtsneden. Prijs *f* 0,80

NEDERLANDSCHE VOLKSBOEKEN II

DE HISTORIE VAN FLORIS ENDE BLANCEFLEUR

BOEKHANDEL EN DRUKKERIJ VOORHEEN E. J. BRILL, LEIDEN

3.=+

BOEKDRUKKERIJ voorheen E. J. BRILL LEIDEN

